

Mötas, utvecklas eller kontrolleras?

Målinriktning och kvalitet på fritidsgårdar

Eva Granlund
2009:3

FÖRORD

Institutionen för Pedagogik och lärande vid Luleå tekniska universitet har erhållit ett uppdrag från Fritidsledarskolorna med benämningen:

”Kartläggning av kvalitetsaspekter inom den öppna fritidsverksamheten i Sveriges kommuner”.

Uppdraget är finansierat av Ungdomsstyrelsen.

Kartlägningsarbetet är redovisat i följande rapport.

Resultatet är baserat på en webb-enkät skickad till 72 utvalda kommuner, där 50 kommuner har besvarat enkäten. Till enkätsvaren bifogades även måldokument för kommunens öppna fritidsverksamhet. Som uppföljning till enkäten gjordes intervjuer med personer som ansvarade för öppen fritidsverksamhet i 7 av dessa kommuner.

Enkäter och intervjuer genomfördes under perioden september – december 2008.

Ett stort tack till de personer som tagit av sin tid till att besvara enkäten och skicka in måldokument samt de personer som välvilligt ställt upp på intervjuer.

Eva Granlund

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INTRODUKTION	5
Rapportens disposition	5
Studiens utgångspunkter	5
Presentation av kartlägningsarbetet.....	6
Metoder för kartläggningen.....	7
Urval av kommuner för enkäten.....	7
Svarsfrekvens för enkäten	8
Urval av kommuner för intervjuer - genomförande och bearbetning av intervjuer	8
Granskning av måldokument	9
BAKGRUND	10
Historiskt perspektiv	10
Fritidsgårdar – etablering och expansion	11
Professionalisering av arbetet inom öppen fritidsverksamhet.....	12
Fritids- och ungdomspolitik – central styrning	13
Öppen fritidsverksamhet - målinriktning	14
Kvalitetsarbete.....	15
Öppen verksamhet som potential för ungdomars positiva utveckling	17
RESULTAT FRÅN ENKÄTER	19
Organisation av öppen fritidsverksamhet.....	19
Ansvar	19
Driftsform.....	20
Krav på förenings- och entreprenatdrivna verksamheter	22
Personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunal regi.....	22
Könsfördelning	22
Åldersfördelning.....	22
Anställningstid	23
Anställningsform.....	24
Utbildning.....	24
Anställningskrav och rekrytering	25
Kompetensutveckling	26
Måldokument och kvalitetsredovisning	26
Kostnader för den öppna fritidsverksamheten	27
RESULTAT FRÅN INTERVJUER.....	32
Historisk bakgrund till kommunens organisation av sin öppna fritidsverksamhet	32
Hur beskrivs mål för verksamheten?.....	32
Synpunkter på målgrupp för verksamheten	33
Styrning av fritidsgårdarnas verksamhet.....	34
Vad är kvalitet i verksamheten?	34
Hur vet man om det är god kvalitet på verksamheten?	36
RESULTAT FRÅN GRANSKNING AV MÅLDOKUMENT.....	37
Typ av måldokument.....	37
Inriktningsmål - centrala målbegrepp med kommentarer	37
Verksamhetsmål	40
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER.....	42
Mötas, utvecklas eller kontrolleras?.....	44

Urval av kommuner.....	Bilaga 1
Enkät.....	Bilaga 2
Intervjuguide	Bilaga 3
Olika benämningar på måldokument	Bilaga 4
Inriktningsmål	Bilaga 5
Verksamhetsmål	Bilaga 6

Kartläggning av kvalitetsaspekter inom den öppna fritidsverksamheten i Sveriges kommuner

INTRODUKTION

Rapportens disposition

INTRODUKTION

- I introduktionen presenteras studiens utgångspunkter samt inriktning och uppläggning på kartlägningsarbetet

BAKGRUND

- Historiskt perspektiv på den öppna fritidsverksamheten
- Central styrning av fritids- och ungdomsverksamhet
- Målinriktning och kvalitetsarbete enligt aktörer inom området – Ungdomsstyrelsen, Sveriges kommuner och landsting och olika forskare

RESULTAT FRÅN ENKÄTER

RESULTAT FRÅN INTERVJUER

RESULTAT FRÅN GRANSKNING AV MÅLDOKUMENT

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Studiens utgångspunkter

Den öppna ungdomsverksamhet som bedrivs på fritidsgårdar, ungdomsgårdar och Ungdomens Hus runt om i våra kommuner har länge varit en omdiskuterad och ibland ifrågasatt verksamhet. Det som hörts i debatten har handlat om vad uppdraget att bedriva öppen fritidsverksamhet egentligen innebär och att mål för verksamheten är bristfälliga och otydliga. Vilka är det egentligen som ingår i målgruppen och hur påverkar fritidsgårdarna de ungdomar som vistas där, ingår även i de frågor som diskuteras.

Villkoren för den öppna ungdomsverksamheten ser idag på många sätt annorlunda ut än på 1970-talet när den stora expansionen av verksamheter för ungdomar ägde rum. En viktig skillnad gäller synen på målet för grunduppdraget med öppen verksamhet, där man idag framhåller betydelsen av att stärka ungdomars personliga utveckling snarare än att motverka negativa beteenden. Det finns även en betoning idag av att ungdomar ska vara delaktiga i verksamhetens planering och genomförande och att deras egna önskemål och ansvar för sin fritid ska vara utgångspunkt för verksamheten.

Från många håll framförs även som viktigt att den enskilda kommunen tydligare tar ställning till och formulerar vilka mål och uppgifter som den öppna ungdomsverksamheten ska ha och

hur den ska integreras i kommunens ungdoms- och fritidspolitik.¹ Verksamheten bedrivs i många kommuner på fritidsgårdarna utan formulerade mål och utan krav på uppföljning och kvalitetsredovisning.

Behovet av en utvecklad professionalisering av arbetet som fritidsledare är också något som framförts och arbetats för från bl.a. fritidsledarskolorna som idag ansvarar för utbildning av fritidsledare. Idag finns från många kommuner inga krav på utbildning hos personal på fritidsgårdar och en stor andel av dessa saknar adekvat utbildning för sina arbetsuppgifter.

Ungdomsstyrelsen har identifierat några utvecklingsområden för fritidsgårdar, där det första handlar om betydelsen av systematiskt kvalitetsarbete vad gäller uppdraget, mål, uppföljning och utveckling av olika faktorer som bidrar till en god kvalitet inom verksamheten.²

Som en utgångspunkt för ett kvalitetsarbete är det nödvändigt att starta med kunskaper om aktuella förhållanden när det gäller olika kvalitetsfaktorer inom verksamheten. Här kommer denna studie in som ett bidrag till kunskapsutvecklingen.

Presentation av kartläggningsarbetet

Fritids-/ungdomsgårdars verksamhet bedrivs i olika former, till exempel i direkt kommunal regi, i företagsliknande form efter kommunal upphandling, i kommunal regi via idrottsföreningar, politiska ungdomsförbund, kyrkliga organisationer och olika ideella organisationer. Kartläggningen har till syfte att belysa kommunernas organisation av och satsning på den öppna fritidsverksamheten i stort, men med fokus på kvalitet och mål i den verksamhet som kommunerna själva bedriver.

Studien har följande inriktning:

1. Hur är kommunernas öppna fritidsverksamhet organiserad?
Vilken nämnd och förvaltning har ansvar för den öppna fritidsverksamheten och i vilken form/regi bedrivs verksamheten?
2. Hur är olika kriterier på kvalitet inom öppen fritidsverksamhet representerade i olika kommuner och är kvalitet relaterad till faktorer som t.ex. kommunstorlek och ansvarig nämnd/förvaltning?
Kvalitetsfaktorer som efterfrågats är:
Kommunernas anslag för öppen fritidsverksamhet för 13–19-åringar dvs. allt ekonomiskt bidrag till både kommunalt driven såväl som föreningsdriven verksamhet och verksamhet i entreprenadform.
Personalens utbildning och tjänstgöring, t.ex. andel med fritidsledarutbildning eller annan relevant utbildning, andel kvinnor, genomsnittlig sysselsättningsgrad, andel heltidstjänster och andel timanställda.
Kompetensutvecklingens omfattning och innehåll.
Förekomst av mål och kvalitetsredovisning.
3. Hur beskrivs mål och kvalitet av chefer med ansvar för öppen fritidsverksamhet?

¹ Svenska Kommunförbundet 2002 *Verksamhet utan avsikt?*

² Ungdomsstyrelsen. 2008. *Mötesplatser för unga*

4. Hur ser målformuleringar ut för den öppna fritidsverksamheten i kommunerna med utgångspunkt i måldokument som översänts? Vilka grundläggande synsätt på verksamhet och ungdomar är målen ett uttryck för?

Metoder för kartläggningen

Svar på frågeställning 1 och 2 samlades in genom enkäter distribuerade med e-post till ansvariga förvaltningschefer i utvalda kommuner. (Bilaga 2).

Svar på frågeställning 3 erhöles genom att telefonintervjuer eller personliga intervjuer genomfördes med förvaltningschefer/ansvariga chefer i ett mindre antal kommuner. Urval av dessa kommuner gjordes när informationen från e-postenkäten hade erhållits

I samband med att de besvarade enkäterna skickades in så skulle även måldokument bifogas. Vissa av kommunerna har gjort detta, medan några valt att kortfattat skriva in i enkäten de mål för verksamheten som finns, medan ytterligare ett antal inte har redovisat någon form av målbeskrivning.

Fråga 4 är belyst i form av en analys av de olika måldokumenterna med målformuleringar som alltså skickats in.

Urval av kommuner för enkäten

72 kommuner d.v.s. 25% av Sveriges 290 kommuner har valts ut (Bilaga 1) för att redovisa organisation, kvalitet och mål för öppen fritidsverksamhet utifrån ovanstående punkter 1, 2 och 4.

Urvalet av dessa kommuner har gjorts utifrån följande kriterier:

- Geografiskt.
Kommunerna har valts så att norra, mellersta och södra delen av landet finns representerade med antal kommuner proportionellt mot totala antalet kommuner i respektive landsdel. Detta innebär att för nordligaste delen av Sverige t.o.m. Jämtlands och Västernorrlands län är 25% av kommunerna utvalda. Likaså för mellersta delen av Sverige norr om Väneren och Hjälmaren samt Mälarenområdet och för resterande södra delen av Sverige. Underlag för urvalet har varit en karta över Sveriges kommuner från Statistiska centralbyrån.³
- Antal invånare i kommunerna.
Utgångspunkt har varit den lista som finns över Sveriges kommuner efter folkmängd per den 31 december 2007 enligt Statistiska centralbyrån.⁴
För kommuner större än 20 000 invånare har urvalet gjorts så att kommuner i olika storleksklasser (20 000- 40 000 inv., 40 000-60 000 inv., >60 000 inv.) är i utvalt antal proportionellt representerade, medan mindre kommuner är underrepresenterade i urvalet. Kommuner med mindre antal invånare än 20 000 utgör en stor del av Sveriges kommuner, men många av de minsta kommunerna saknar öppen fritidsverksamhet eller har sådan verksamhet endast i mycket begränsad omfattning varför dessa kommuner varit mindre intressanta som underlag för undersökningen.

³ www.scb.se

⁴ www.scb.se

- Typ av kommun.
Här har Sveriges kommuner och landsting⁵ gjort en kategorisering av kommuner i sju olika grupper: A - storstäder, B - förortskommuner, C - större städer, D - medelstora städer, E - industrikommuner, F - landsbygdskommuner, G - glesbygdskommuner, H - övriga större kommuner, I - övriga mindre kommuner. Urvalet har gjorts så att olika typer av kommuner finns representerade i relation till deras totala antal av Sveriges kommuner.
- Satsade kr/invånare på fritidsverksamhet
För fritidssektorn finns två nyckeltal redovisade för Sveriges alla kommuner.⁶ Det första nyckeltalet är kostnad (kr) per invånare för fritidsverksamhet och det andra nyckeltalet är fritidsverksamhetens andel (%) av kommunens totala driftskostnader. Här har det första nyckeltalet kr/inv. valts och i urvalet finns kommuner representerade med olika nivåer, från låga till höga nivåer, på vad de satsar på sin fritidsverksamhet.

Svarsfrekvens för enkäten

Av de 72 kommuner som fått enkäten tillsänd via e-post har 50 kommuner besvarat enkäten. Detta ger en svarsfrekvens på 70%.

En kommun (kommun nr 51) inkom med enkätsvar för sent för att till alla delar räknas med i resultatet. Inskickade måldokument finns dock med i granskningen.

En av de kommuner som svarat är organiserad i 21 stadsdelar och av dessa har 15 av stadsdelarna besvarat enkäten. Det ger ungefär samma svarsfrekvens som kommunerna med 71% som svarat.

Enkäterna har skickats till ansvarig förvaltningschef, men den person som besvarat enkäten har ofta varit någon som arbetat mer specifikt med öppen fritidsverksamhet på förvaltningen. Svarsfrekvensen varierade mellan landsdelarna på så sätt att kommuner från Mellansverige hade den lägsta svarsfrekvensen med 54% och Södra Sverige den högsta med 81% och Norra Sverige hamnade på 70% svarande.

I övrigt finns inga andra tendenser till att bortfallet utmärker sig med avseende på urvalskriterierna.

Urval av kommuner för intervjuer - genomförande och bearbetning av intervjuer

När resultatet av enkäterna bearbetats valdes 7 kommuner ut för uppföljande kvalitativa intervjuer.

Syftet med intervjuerna var att visa exempel på hur personer i ledande befattning formulerar sig kring målen för verksamheten och hur de ser på vad som utgör god kvalitet för fritidsgårdar och andra öppna fritidsverksamheter ute i kommunerna. Intervjuernas kvalitativa inriktning innebar att de utfördes i form av samtal där intervjupersonerna fritt fick beskriva och uttrycka sin uppfattning om mål och kvalitet. Som stöd för samtalen utarbetades en intervjuguide (Bilaga 3).

Urvalet gjordes så att kommuner med olika organisation och med olika ”värden” på i enkäten efterfrågade kvalitetsfaktorer blev representerade. Kontakt togs med de personer som besvarat

⁵ www.skl.se

⁶ www.kommundatabas.se

enkäten och dessa blev även intervjupersoner. Det kunde vara förvaltningschef, avdelningschef eller tjänsteman med särskilt ansvar för öppen fritidsverksamhet. Samtliga som tillfrågades ställde välvilligt upp på att låta sig intervjuas.

Här gjordes sex intervjuer per telefon medan en intervju gjordes vid personligt besök. Telefonintervjuerna tog mellan 30 – 45 minuter att genomföra, medan den intervju som gjordes vid personligt besök tog drygt en timme.

Alla intervjuer spelades in på band, skrevs ut och bearbetades med avseende på frågeställningarna i intervjuguiden. Bearbetningen gjordes på så sätt att svaren från intervjupersonerna analyserades för att se likheter och skillnader i svaren.⁷ Svaren redovisades därefter i form av olika citat ur intervjuerna med kommentarer.

Granskning av måldokument

Måldokument har skickats in genom att dessa bifogats som fil till e-post-enkäterna (32 kommuner/stadsdelar) eller genom att mål har skrivits in i enkäten (13 kommuner/stadsdelar). 17 kommuner/stadsdelar har inte skickat in någon form av målbeskrivning varken för kommunens hela fritidsverksamhet eller specifikt för den öppna fritidsverksamheten för ungdomar. En del av dessa har även skrivit att de saknar mål för den öppna verksamheten och vissa anger olika skäl för detta t.ex. att de är under utarbetande, ska revideras eller saknas p.g.a. omorganisation. 3 kommuner saknar kommunalt driven öppen fritidsverksamhet och har heller inga måldokument.

Måldokumentet har granskats och analyserats genom att de målformuleringar som finns i de olika dokumenten har grupperats efter återkommande nyckelbegrepp.⁸ (Bilaga 5-6) Dessa begrepp kan ses som uttryck för en form av grundläggande syn på ungdomar och verksamhet och vad det är man vill åstadkomma.

⁷ Svenning, C. 2003. *Metodboken*.

⁸ Kvale, S. 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*

BAKGRUND

Historiskt perspektiv

Vilka mål för fritidsgårdsarbete kan vi upptäcka om vi blickar bakåt? Vilka mål har förts fram och är dagens mål i stort sett desamma, så att vi bara har fortsatt i upptrampade fotspår? Eller finns det olika synsätt som präglat verksamheten under olika tider och var har de värderingarna i så fall sitt ursprung och vilka av dessa kan vi idag känna igen i våra målformuleringar och styrdokument?

Vilka mål kan vi möta redan i 1800-talssamhällets sätt att handskas med ett växande landsbygdsproletariat? 1842 års folkskolestadga som fastställde att varje socken skulle tillhandahålla en skolundervisning hade som främsta syfte att få kontroll över problemet med den stora skaran av landstrykare utan försörjning. I städerna fanns samma problematik med en växande arbetarklass där både män och kvinnor fanns i industriarbetet och barnen drev runt på gatorna med vanvård och kriminalitet som följd. Dessa barn skulle disciplineras och fostras till sin plats i samhällshierarkin och få sig till livs en undervisning i kristna värderingar med respekt för Gud, fosterlandet och överheten.⁹ Att kunna kontrollera människors och i synnerhet ungdomars fritid och fostra dem i enlighet med de värderingar som anses önskvärda har varit och är fortfarande ett rådande synsätt.

Hemgårdsrörelsen är en stark ideologisk hemvist för dagens fritidsgårdar. Inspiration kom från engelska s.k. settlements som ofta hade kristna initiativtagare och som startade i arbetarområden med politiskt och socialt engagerad befolkning. Birkagården i Stockholm blev 1912 den första svenska hemgården och blev startpunkt för en flora av efterföljande olika verksamheter. Starten av Birkagårdens verksamhet innebar inte att något fastställt program fanns och inga aktiviteter var bestämda. Målet som så småningom formulerades har i stort sett varit detsamma genom åren: "Birkagården vill bereda människor från olika arbetarområden och samhällslager tillfälle att mötas som likar och dela med sig åt varandra av sin livserfarenhet..."¹⁰ Den formuleringen rymmer en vision som man kan se än idag i mål för fritidsverksamhet och som bygger på tanken att i mötet mellan människor och i gemenskap mellan människor ska det goda samhället byggas och växa fram. Det handlade om en form av kristen socialism där ett personligt engagemang, goda relationer och samarbete var grunden. Cecilia Milow som efter inspiration från amerikansk verksamhet där man ville rädda unga pojkar från "gatans frestelser" startade Kungsholmens ungdomsklubb redan 1904 efter ett slagsmål mellan ungdomsgäng. Här erbjöds aktiviteter av olika slag och idrott var en viktig del av verksamheten. Det fanns även en bärande idé om självstyrelse. Cecilia gav även rådet till dem som skulle starta ungdomsklubbar "försök inte ordna en klubb för pojkar utan att äga humorns gudagåva. Och – låt dem vara ifred!" Grundkonceptet för en öppen verksamhet fanns alltså med från första början.¹¹

1937 bildades Riksförbundet Sveriges Hemgårdar. Året efter ägde den första rikstäckande kursen för ungdomsledare rum på initiativ av Birkagården. Efter ytterligare några år fick Hemgårdsrörelsen statsbidrag med motivering att det var viktigt att motarbeta de risker man såg för den rotlösa arbetarbefolkningen i städerna. Särskilt ungdomsproblemet lyftes som

⁹ Sandin, B. *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan*.

¹⁰ Mattsson, M. *Det goda samhället* s.37

¹¹ Ardström, B. 1995. *Att vara ledare i öppen verksamhet*.

viktigt att stävja. Det fanns även en motivering i enlighet med Hemgårdsrörelsens målformulering där man på gårdarna skulle kunna skapa en liknande gemenskap som man brutit upp från på landsbygden och som inte längre familjen kunde tillhandahålla.

Under 30-talet växte begreppen "fritid" och "ungdom" fram. Människorna hade fått en tid som var fri från arbete. Bondesamhällets tidsanvändning var inte uppdelad i arbete och fritid utan dessa begrepp var sammanvävda och utgjorde en helhet, men under 1900-talet hade arbetet blivit mer avskilt i tid och förlagt till arbetsmarknaden. Ungdomstiden förlängdes i och med att barnarbete blev förbjudet och skoltiden utökades och en debatt om ungdomsproblem tog fart. Här rymdes åsikter om frigjordhet, "dansbaneelände" och fördärvlig musik. Tanken väcktes här att kommunerna skulle möta denna problematik genom att inrätta fritidsgårdar för de ungdomar som inte var engagerade i föreningslivet. De första ungdomsgårdarna kom alltså till för att motverka "ungdomsproblemet". På gårdarna skulle man förebygga att ungdomarna tappade fotfästet och hamnade utanför samhällets ramar.

Olsson¹² har beskrivit det som att utvecklingen av ekonomiskt stöd till fritidsverksamhet för ungdomar hade som främsta syfte att kontrollera och styra ungdomar från företrädesvis arbetarklassen genom att få in dem på fritidsgårdar där det fanns möjlighet att hålla uppsikt och ordning på dem och även påverka dem i önskvärd riktning.

Under 1940-talet hade de nazistiska idéerna en dragningskraft på många ungdomar. I Linköping startade man då "den öppna linjen" på ungdomsgårdarna. Tanken var här att ungdomarna skulle få möta demokratiska arbetsformer och idéer och därigenom få motståndskraft mot nazistisk ideologi. "Den öppna linjen" definierades som att

...ingen anmälan behöver ske på förhand. Den öppna verksamheten är till en del uppsamlingsform för gatans ungdom för fri sysselsättning i hobbyrum, med läsning i öppna bibliotek, tidnings- och tidskriftsrum, med sällskapsspel, med samtal och diskussioner under inte alltför bundna former.¹³

Fritidsgårdar – etablering och expansion

Under perioden 1920-1950-talen var den kommunala ungdomsverksamheten mycket beroende av ideella insatser framförallt från olika välgörenhetsorganisationer. Ungdomskulturen granskades av staten i Ungdomsvårdkommitténs utredningsarbete under 1930-40-talet, där den för fritidssektorn typiska indelningen mellan olika grupper av ungdomar framskrevs; föreningsaktiva och föreningslösa. I mitten av 1900-talet blev ungdomars fritid i allt större utsträckning en fråga för kommunalt ansvarstagande och när den moderna fritidspolitiken växte fram på kommunal nivå så kunde man förenklat beskriva den som att det handlade om "föreningsbidrag till föreningsaktiva ungdomar och ungdomsgårdar till föreningslösa ungdomar".¹⁴

Den öppna fritidsverksamheten expanderade kraftigt under 1970-talet. I många kommuner drevs den av föreningar och organisationer, ofta gällde detta på landsbygden och i mindre kommuner medan i storstäder och större kommuner blev de kommunala åtaganden större. Vid samma tid startade fritidsledarutbildningar och det fastslogs även att fritidsgårdarnas verksamhet skulle präglas av drogfrihet. Demokratiarbetet tog form och olika former av gårdsråd växte fram på fritidsgårdarna.

I början av 1980-talet hade öppen fritidsverksamhet byggts upp i alla Sveriges kommuner, även om den såg olika ut och personalens professionalisering hade fått visst genomslag. Antalet fritidsgårdar minskade dock kraftigt under 1990-talet. Det finns idag även en

¹² Olsson, H-E. 1992. *Staten och ungdomens fritid. Kontroll eller autonomi?*

¹³ Mattsson, M. 1986. *Det goda samhället*

¹⁴ Svenska Kommunförbundet 2002 *Verksamhet utan avsikt?*

utveckling mot att kommunerna mer sällan själva driver verksamheten utan föreningsdriften och även verksamhet på entreprenad har ökat markant.¹⁵

Professionalisering av arbetet inom öppen fritidsverksamhet

Folkrörelserna hade redan tidigt genom sin barn- och ungdomsverksamhet haft ett behov av utbildade ungdomsledare. Detta behov ledde i förlängningen fram till att folkhögskolorna 1951 fick en möjlighet att ge korta kurser för sådana aktiva oftast ideellt arbetande fritidsledare. Samtidigt som kommunernas fritidsverksamhet utvecklades under 1960-talet så ökade också behovet av utbildade ungdomsledare, vilket medförde att folkhögskolorna började planera för en mer omfattande utbildning för professionella fritidsledare.

En utredning som undersökt behovet av en yrkesutbildning, SULU – skolöverstyrelsens ungdomsledarutbildning presenterade sitt förslag 1971. Förslaget innebar att fritidsledarbegreppet fastställdes istället för den tidigare mer använda benämningen ungdomsledare, utbildningen skulle vara 2-årig med gymnasiekompetens som antagningsvillkor. Utbildningen skulle bedrivas på folkhögskola eller yrkesskola. Förslaget antogs ej p.g.a. brist på ekonomiska resurser. Detta ledde till att Fritidsledarskolorna, som blev en samverkansorganisation för folkhögskolornas fritidsledarutbildningar, bildades för att arbeta vidare med förslaget. Organisationen har sedan dess formulerat gemensamma mål för utbildningen och har även en gemensam utbildningsplan.

1975 antogs en proposition där det fastslogs att fritidsledarutbildningen skulle förläggas till folkhögskolorna. Den skulle kräva gymnasiekompetens för antagning, vara jämställd med Högstskoleutbildning och omfatta 4 terminers studier. Detta innebar även krav på forskningsanknytning och ett krav på vetenskapligt, kritiskt tänkande.

Alltsedan dess har arbetets professionalisering diskuterats och krav på bl.a. tydligare forskningsanknytning har framförts ett flertal gånger.

Vad innebär då dessa professionaliseringssträvanden när det gäller arbetet med öppen fritidsverksamhet?

Professionalisering kan definieras som ”en process där ett yrke utvecklar kriterierna för en profession”. Vad som utmärker dessa kriterier är de flesta forskare överens om. Det handlar om att det ska finnas en samhällelig sanktion, de som är yrkesverksamma ska uppfylla av samhället fastställda krav. Arbetet ska innebära autonomi d.v.s. yrkesutövarna ska själva ha kontroll över det egna arbetet. Det ska finnas en teoretisk, vetenskaplig kunskapsbas som bygger på egen forskning. Slutligen ska det finnas en professionell kultur eller ”kåranda” och yrkesetiska regler.¹⁶

Dagens utbildning är förlagd till 23 folkhögskolor som har en ”Gemensam utbildningsplan för fritidsledarutbildning i Sverige” som är från år 2000. Utbildningens mål framgår av dokumentet och är formulerad på följande sätt:

Utbildningens mål är:

- att utveckla kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som fordras för att initiera, leda, analysera och utveckla verksamheter och processer inom yrkesområdet samt skapa möjligheter för fortsatta studier och forskning.

¹⁵ Svenska kommunförbundet. 2000. *Fritidsanläggningar i Sverige*

¹⁶ Berg & Wallin 1983. *Skolan i ett utvecklingsperspektiv*.

Fritids- och ungdomspolitik – central styrning

I den ungdomspolitiska propositionen 2004 *Makt att bestämma – rätt till välfärd*¹⁷ presenterades två nya övergripande mål för den nationella ungdomspolitiken:

- Ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd.
Med detta avser regeringen ungdomars möjlighet till god materiell, kulturell och social levnadsstandard.
- Ungdomar ska ha verklig tillgång till makt.
Med detta avses ungdomars möjlighet att påverka såväl samhällsutvecklingen i stort som sina egna liv och sin närmiljö.

Dessa mål ska alltså utgöra en grund för styrning av olika åtgärder och uppföljning av ungdomars levnadsvillkor. Propositionen vill framhålla betydelsen av samordning och att ungdomspolitiska insatser tydligt ska integreras i alla berörda politiska områden.

Regeringen har även presenterat fyra perspektiv som trots att de inte på ett enkelt sätt kan formuleras i mätbara mål, bör utgöra viktiga utgångspunkter för utformning av offentlig verksamhet för ungdomar. Dessa perspektiv är resursperspektivet, rättighetsperspektivet, självständighetsperspektivet och mångfaldsperspektivet.

Resursperspektivet innebär ett synsätt där man framhåller att ungdomar har unika kunskaper, erfarenheter och värderingar och att detta är av stort värde för en positiv samhällsutveckling. Det blir viktigt att tillvarata och utveckla ungdomars resurser i den offentliga sektorn. Ungdomar måste alltså ges möjlighet att delta i och påverka utformningen av verksamheter. Men ungdomar ska inte bara bidra till samhällsutvecklingen, de ska också tillförsäkras goda levnadsvillkor och möjligheter till utveckling. De ska ha rätt att vara med och påverka sitt eget liv och sin närmiljö. Detta är innebörden av rättighetsperspektivet. Självständighetsperspektivet innebär att offentliga insatser ska stödja ungdomars möjligheter till självständighet och oberoende. Slutligen innebär mångfaldsperspektivet att de många olika värderingar och livsstilar som finns bland ungdomar ska ses som något värdefullt och positivt och något som bör bejakas i en demokrati, där strävan är lika rättigheter och möjligheter för alla.

I den ungdomspolitiska propositionen aviserade regeringen om en förstärkt satsning på kultur- och fritidsverksamhet för särskilt utsatta ungdomar. Här menade man att den kommunala fritidsverksamheten har en viktig och central roll när det gäller att främja dessa ungdomars utveckling och deras möjligheter till deltagande. Man uppmärksammar även den öppna fritidsverksamheten och menar att tillgång till lokaler för öppen verksamhet kan spela en viktig roll i förebyggande och främjande arbete. Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra satsningen för dessa ungdomar.

I detta arbete har Ungdomsstyrelsen valt att använda begreppen förebyggande och främjande ungdomsarbete istället för det tidigare använda begreppet åtgärder för unga i riskmiljöer.

Begreppen främjande och förebyggande har diskuterats och i propositionen framhåller man att främjandebegreppet närmar sig begreppet empowerment eller andra begrepp där man utgår från individens egen kraft, vilja och intresse. Förebyggande arbete innebär då att man vill

¹⁷ Proposition 2004/05:2 <http://www.regeringen.se/>

hindra att något oönskat eller negativt som redan inträffat ska hända igen. Man vill alltså styra individer mot ett positivt beteende och bort från förväntade problem. Ungdomsstyrelsen använder båda begreppen parallellt och menar med detta insatser som syftar till att skapa bättre förutsättningar för unga att få tillgång till välfärd och makt och att minska risken för socialt utanförskap.¹⁸

Begreppen är vanligt förekommande inom ungdomsarbete t.ex. när mål och inriktning för arbetssätt inom den öppna fritidsverksamheten ska beskrivas. Det finns dock ingen entydig definition på begreppen. *Att arbeta förebyggande och främjande innebär att verka för att hindra riskfaktorer och möjliggöra skyddsfaktorer*¹⁹ är ett sätt att uttrycka det.

En annan formulering för att förklara främjandebegreppet är:

*Med främjande avses de åtgärder rörande barns och ungdomars personliga och sociala utveckling som syftar till att stärka individen, dennes självkänsla, självkänedom och förmåga att i samspel med andra forma sitt eget liv utifrån egna förutsättningar och idéer. Genom ett främjande arbete ökas även individens motståndskraft mot destruktiv påverkan och benägenhet till destruktiva beteenden minskar.*²⁰

Nackanätverket har valt följande formulering när de beskriver den öppna fritidsverksamheten: *Verksamheten ska ha ett tydligt främjande perspektiv, med det menas att man uppmärksammar och gynnar det positiva hos sina besökare. På så sätt blir verksamheten hälsofrämjande.*²¹

De mål för ungdomspolitikerna som fanns före 2004 års proposition fanns uttryckta i den proposition som antogs 1999 *På ungdomars villkor – ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro*.²² Tre övergripande mål presenterades här:

- ungdomar ska ha goda förutsättningar att leva ett självständigt liv
- ungdomar ska ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet
- ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiskt tänkande skall tas tillvara som en resurs

Dessa mål ansågs ha varit svåra att hålla isär och även svåra att konkretisera som delmål för att bedöma måluppfyllelse, vilket sålunda motiverade de nya målformuleringar som lades fram i 2004 års proposition.

Öppen fritidsverksamhet - målinriktning

Elofsson²³ beskriver tre olika politiska målsättningar med fritidsgårdsverksamhet: fritids-politiska, socialpolitiska och kulturpolitiska. När det gäller fritidspolitiken så ville man med den öppna verksamheten på fritidsgårdarna nå just de föreningslösa ungdomarna. Ett annat sätt att kategorisera ungdomar var benämningarna instrumentellt respektive expressivt inriktade ungdomar där ”instrumentella” ungdomar var intresserade av strukturerade aktiviteter och ett mer långsiktigt arbete mot olika mål medan fritidsgårdarna skulle vara för

¹⁸ Proposition 2004/05:2 <http://www.regeringen.se/>

¹⁹ Svensson, K 2007 *Inblick i verkligheten* Ungdomsstyrelsen

²⁰ Grundläggande synsätt och principer i det främjande och förebyggande arbetet med barn och ungdomar i Mölndal. www.molndal.se

²¹ Ungdomsstyrelsen 2007 *Systematiskt kvalitetsarbete i öppen ungdomsverksamhet* s.10

²² Prop 1998/99:115 2 <http://www.regeringen.se/>

²³ Elofsson 2000 i Svenska kommunförbundet 2002 *Verksamhet utan avsikt?*

den ”expressiva” ungdomen som ville ha aktiviteter som var tillfredsställande för stunden och saknade långsiktiga mål för sin fritid. Fritidspolitiken rymmer dock även en ambition att verka för att ge ungdomar meningsfulla fritidsaktiviteter i ett längre perspektiv. Socialpolitiken har en ansats att verka förebyggande och här skulle i enlighet med detta den öppna verksamheten ersätta den destruktiva miljön på gator och torg. Fritidsgårdens verksamhet blir här ett redskap i socialtjänstens förebyggande ungdomsarbete. Det kulturpolitiska uppdraget innebär en inriktning mot att erbjuda ungdomar på fritidsgårdar en egen skapande verksamhet och möjlighet att möta olika estetiska upplevelser. Här ses den öppna ungdomsverksamheten som en arena där ungdomar fritt ska kunna utvecklas inom kulturell verksamhet.

Ungdomsstyrelsen ²⁴ uttrycker det på liknande sätt att man kan beskriva tre olika motiv till varför man bedriver öppen verksamhet för ungdomar:

- ett uttalat behov av förebyggande verksamhet, där samhällets behov av att kontrollera och uppfostra ungdomar är det viktiga
- ungdomens resurser bör komma samhället till nytta, ungdomsgårdar som en rekryteringsarena för förenings- och samhällsliv
- demokratiska och fördelningspolitiska motiv, ge resurser till ungdomar som saknar sådana

Man kan idag se några utvecklingsmönster när det gäller förändring av den öppna fritidsverksamheten. Politiska utgångspunkter för den öppna fritidsverksamheten har till en början handlat om samhällets behov av att kontrollera och uppfostra ungdomarna ²⁵ och de har huvudsakligen präglats av förebyggande verksamhet. Den kommunala inriktningen har förändrats från detta socialvårdande perspektiv till ett medborgarperspektiv dvs. diskussionen har tidigare handlat mycket om hur ungdomar ska förhindras att utvecklas negativt till att dagens inriktning mer handlar om hur ungdomars röster ska bli hörda i ungdomspolitiska frågor. Det gäller alltså att tydliggöra ett arbete mot målet att ungdomar ska ha verklig tillgång till makt. Gårdarna skulle även vara en inkörsport för de föreningslösa ungdomarna in i föreningslivet. ²⁶

Idag finns en stor variation av olika lokala verksamheter och aktiviteter. En inriktning på besparingar har tvingat fram nya och ovanliga lösningar och satsningen på att verksamheten ska styras av ungdomarna medför även att man kan se en utveckling från enhetlighet till en större mångfald i verksamhetsformer och innehåll.

Det finns även ett tydligt ökat intresse för målstyrning och kvalitetsarbete inom kommunal verksamhet. Ändå saknar många av kommunerna politiskt formulerade mål för sin öppna ungdomsverksamhet. Det finns ännu färre som har klara rutiner för uppföljning och utvärdering av om verksamhetens innehåll och resultat stämmer överens med mål och syfte. ²⁷

Kvalitetsarbete

För den öppna ungdomsverksamheten på fritidsgårdar, ungdomsgårdar och Ungdomens Hus saknas statlig regelstyrning och här är man alltså helt beroende av kommunala politiska mål för denna verksamhet.

²⁴ Ungdomsstyrelsen 2001 *Bara vara – mötesplatser på ungas villkor*

²⁵ Olsson 1992 *Staten och ungdomars fritid*

²⁶ Olsson, Fahlström, Lundkvist 1995 *Ungdoms- och föreningsarbete*

²⁷ Svenska kommunförbundet 2002 *Verksamhet utan avsikt?*

Politiska mål kan vara av mer övergripande karaktär med formuleringar som handlar om varför verksamheten finns, för vem verksamheten finns och vad man vill förmedla.

Målen kan också vara mer konkreta genom att de uttrycker ett tydligt uppdrag till verksamheten. Här kan man se om man gör rätt saker på rätt sätt.

Båda typer av mål måste finnas angivet från ansvarig nämnd.

Svenska kommunförbundet²⁸ beskriver här hållpunkter för denna målformulering:

För att målen för verksamheten ska kunna bearbetas, följas upp och utvärderas bör de vara:

- tydliga – alla berörda ska förstå vad som menas och vara överens om hur målen ska tolkas
- mätbara – det ska vara möjligt att mäta resultaten antingen i siffror eller i ”mjuka” beskrivningar
- tidsbestämda – det ska tydligt framgå när målet ska vara nått
- realistiska – målen ska vara trovärdiga och beskriva sådant som verkligen går att uppnå
- faktainriktade – de mål som formuleras måste bygga på kunskap om den egna verksamheten
- relaterade till ungdomarna – målen måste beskriva målgruppen och vad som är relevant för dem

Kvalitet i öppen verksamhet kan enkelt beskrivas i två delar. Dels handlar det om nyckeltal som innehåller uppgifter om antal besökare, öppettider m.m. och dels handlar det om hur verksamheten upplevs där människors tankar, känslor, relationer och möten ska fångas och beskrivas.

Exempel på nyckeltal som underlag för kvalitetsbedömning finns redovisat för t.ex. Nacka-nätverkets fritidsgårdar och utgörs av:²⁹

- Ekonomi – kommunernas anslag för fritidsgårdsverksamhet för 13–19-åringar
- Fördelning av verksamhetens kostnader för personal, lokaler m.m., verksamhet, administration
- Volym – antal öppettimmar per 100 invånare 13-19 år på fritidsgård och genomsnittligt antal öppettimmar per fritidsgård i veckan
- Kvalitet – personaltäthet och personalutveckling t.ex antal invånare 13-19 år per fritidsgård, antal dagar kompetensutveckling per anställd och år, kostnader för kompetensutveckling
- Kvalitet – arbetstidens fördelning under en vecka på utvecklingstid för personalmöten, samtalstid med kollegor m.m., tid för planering förberedelser, inköp, administration.
- Kvalitet – personalens utbildning och tjänstgöring, t.ex. andel med fritidsledarutbildning, andel kvinnor, genomsnittlig sysselsättningsgrad, andel heltidstjänster och andel timanställda.

I ett arbete som syftar till att ta fram kvalitetsaspekter som handlar om människors upplevelser måste man belysa verksamheten ur både den politiska nämndens perspektiv såväl som från personalens och besökarnas perspektiv. Ungdomarna ska göras delaktiga i

²⁸ Svenska kommunförbundet 2002 *Verksamhet utan avsikt?*

²⁹ Sass. *Fria tider 2000:4 Fritidsgårdarna har en enorm potential*

kvalitetsarbetet. Det bör finnas fortlöpande kontakter mellan nämnd, förvaltning och verksamhet och det måste finnas ett tydligt krav på uppföljning.

Kommunförbundet i Norrbotten³⁰ har genomfört en kartläggning av behovet av kompetensutveckling för personal som arbetar med förebyggande och främjande verksamhet under ungdomars fritid. Resultatet av undersökningen visar på ett tydligt mönster där de som arbetar med öppen verksamhet och ungdomars fritid upplever sig som identitetslösa och att den respekt de erhåller är knutet till person och inte till yrkesrollen. De uppger även att de ofta saknar stöd från arbetsgivaren för sitt arbete.

Inom detta område saknas även uppföljningsmetoder nästan helt. Verktyg för att följa upp och kvalitetssäkra verksamheten efterlyses.

De kompetensutvecklingsbehov som man i studien har identifierat för personalen är:

- kunskaper om hur man når ut till unga
- verktyg för att locka till kreativitet och aktivitet hos unga
- verktyg för att mäta kvaliteten på arbetet
- studiebesök och erfarenhetsutbyte
- teoretisk kompetens
- samverkan
- samsyn

Öppen verksamhet som potential för ungdomars positiva utveckling

Det ungdomar gör på sin fria tid har större betydelse för deras psykosociala anpassning och trivsel än vad man tidigare trott, både på gott och ont. På Örebro universitet har man sedan 1990-talet bedrivit forskning om framförallt högstadieungdomar där man identifierat både risk- och skyddsfaktorer för dessa ungdomars utveckling. Fritidsaktiviteter har här framstått som en sådan viktig faktor, de spelar alltså en stor roll för hälsa, trivsel och anpassning.³¹ Koutakis och Mahoney & Stattin³² har i sin forskning visat att ”dåliga” fritidsgårdar kan fungera som igångsättare av problembeteende för ungdomar som bär med sig en social belastning och dålig social anpassning. Detta har även stöd i internationell forskning.³³ Forskarna hävdade även att välanpassade ungdomar kunde dras in i en negativ utveckling om de besökte dessa fritidsgårdar med brist på struktur, oklara mål, inga möjligheter till utveckling av kompetenser och med många ungdomar med anpassningsproblem. Samtidigt är fritidsgårdar den enda allmänna fritidsverksamhet där ungdomar i riskzonen är i majoritet. Detta ger stora möjligheter till förebyggande arbete. I Koutakis undersökningar framhålls att fritidsledarna ofta åtnjuter stor respekt och har stort inflytande på ungdomarna och att bra personal kan fungera som goda modeller för ungdomarna.

För att gårdarna ska kunna fungera positivt främjande och även som en potential för att motverka ungdomars problem måste vissa villkor vara uppfyllda menar Koutakis³⁴:

- verksamheten måste ha en klar idé och klara mål

³⁰ Ungdomsstyrelsen 2007 *Vikten av kompetens*

³¹ Koutakis 2000 *Fria tider 2000:4 Fritidsgårdarna* har en enorm potential, Mahoney & Stattin 2000

³² Ibid

³³ Dodge 2006. *Social policy report*. Volume 20, nr 1.

³⁴ Koutakis 2000 *Fria tider 2000:4 Fritidsgårdarna* har en enorm potential

- helhetssyn på ungdomarna, gemensam värdegrund inom personalgruppen, regelbunden kompetensutveckling
- viktigt mål att ungdomarna har möjlighet att påverka innehållet i verksamheten
- stabil personal som bygger relationer med ungdomarna, positivt bemötande
- konsekvens och tydliga gränser
- trygg miljö för både personal och ungdomar
- kontinuitet i verksamheten med regelbundet återkommande programpunkter
- samverkan med lokalsamhället, samarbete med skolan
- stöttande kommunal organisation

Ungdomsstyrelsen³⁵ diskuterar detta problem med den öppna fritidsverksamheten. En lösning som föreslås³⁶ är att gradvis införa något mer styrd och strukturerad verksamhet för att locka nya grupper av ungdomar in i verksamheten och få en bättre balans bland besökarna. Nästa steg är då att få med några av de ungdomar som kan ha en negativ inverkan på varandra i något av den strukturerade verksamheten tillsammans med dem som istället kan påverka dem i positiv riktning. Samtidigt är det ofta just fritidsgårdens karaktär med den öppna verksamheten som föredras av de ungdomar som inte sällan misstror vuxna och vuxenledda aktiviteter. En utveckling med fler bestämda aktiviteter och vuxenstyrning kan alltså leda till att de ungdomar som föredrar den fria verksamheten inte längre kommer till fritidsgården utan istället väljer sämre alternativ som att umgås i riskmiljöer helt utan närvaro av vuxna. Det innebär alltså en stor utmaning och balansgång för personalen att vara flexibel när de intar en mer aktiverande roll att göra det på ett sätt som inte stöter bort de ungdomar som ofta har negativa erfarenheter av vuxnas inflytande och inblandning.

Det finns även en diskussion där man menar att den öppna verksamheten mycket väl kan vara en arena för informellt lärande som passar vissa ungdomar bättre än det formella och strukturerade lärandet. Här blir det viktigt att försöka beskriva och dokumentera ungdomars/besökares lärande och utveckling.³⁷

³⁵ Ungdomsstyrelsen 2007 *Ungdomar, fritid och hälsa*

³⁶ Mahoney & Stattin 2000 Leisure activities and adolescent antisocial behavior *International journal of Adolescence* 200, 23, s.113-127

³⁷ Persson 2006 *Leisure in Adolescence*. Örebro Studies in Psychology 10

RESULTAT FRÅN ENKÄTER

72 kommuner fick enkäten tillsänd med e-post. Den skickades till ansvarig förvaltningschef, men har ofta besvarats av någon person på förvaltningen som arbetat mer direkt med öppen fritidsverksamhet i kommunen, som t.ex. fritidskonsulent eller avdelningschef för fritids-/ungdomsområdet. 50 av kommunerna har besvarat enkäten. En av dessa kommuner är organiserad i 21 stadsdelar som var och en fått enkäten tillsänd. Av dessa stadsdelar har 15 svarat på enkäten. Sammanlagt har alltså 65 svar inkommit.

Resultatet presenteras här i form av en sammanställning av svaren på enkätfrågorna i den ordning de ställs i enkäten. (Bilaga 2).

Inledningsvis följer en presentation av hur kommunerna har organiserat sin öppna fritidsverksamhet, var ansvaret ligger och i vilken form verksamheten drivs. Hur utvecklingen av olika driftsformer ser ut över tid finns även redovisat.

Därefter följer en sammanställning av svaren på frågor om personalsituationen inom verksamheten samt hur det ser ut när det gäller mål och kvalitetsredovisning i de olika kommunerna.

Kostnader för den öppna fritidsverksamheten är redovisad i form av satsade kronor/ungdom och år i kommunerna. En jämförelse mellan kommunernas satsade ekonomiska resurser är gjord utifrån olika aspekter; för kommuner i olika delar av landet, med olika ansvarig nämnd/förvaltning, med olika politisk styrning och med olika storlek befolkningsmässigt.

Organisation av öppen fritidsverksamhet

Ansvar

Ansvaret för den öppna fritidsverksamheten kan i kommunerna ligga på olika nämnd/förvaltning. I de undersökta kommunerna finns exempel där kultur- och fritidsnämnd/förvaltning - **Kof**, barn- och utbildningsnämnd/förvaltning - **Bou** eller fritidsnämnd/ förvaltning - **F** har hand om de fritidsgårdar och liknande verksamhet som finns i kommunen.

I några få fall har man en litet annan beteckning på nämnd och förvaltning än Kof och Bou, men där öppen fritidsverksamhet ingår i samma nämnd/förvaltning som kulturfrågor så har de kommunerna sorterats in under beteckningen Kof och när de delar nämnd/förvaltning med skola och barnomsorg har de sorterats in under beteckningen Bou.

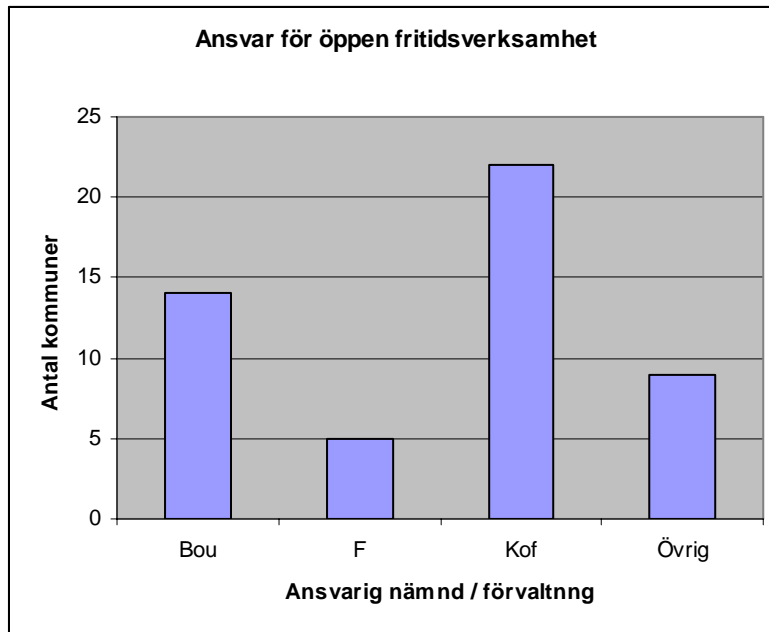
Det finns även en del kommuner som har andra former för organisation och ansvarsfördelning, den gruppen kommuner sorteras under beteckningen Övrig. Här är kommunen med stadsdelsnämnder/förvaltningar inräknad i gruppen Övrig.

När det gäller kategorin Övrig så finns ett antal olika organisationsformer nämnda, som har ansvar för den öppna fritidsverksamheten:

- social- och fritidsnämnd/förvaltning
- skol- och barnomsorgsnämnd 13-16 år, nämnd för arbete och välfärd 16-20 år / samma förvaltning
- medborgarnämnd/förvaltning
- humanistisk nämnd/förvaltning
- allmänna utskottet/ kommunstyrelsen
- samhällsbyggnadssektor med fritidsavdelning

- stadsdelsnämnd/förvaltning

Enligt figur 1 nedan så framkommer att den vanligaste formen för ansvarsfördelning när det gäller fritidsgårdar och andra öppna fritidsverksamheter är att sortera dem under den nämnd och förvaltning som har hand om kultur- och fritidsfrågor. 22 av de kommuner som svarat på enkäten har denna form. I 14 av kommunerna finns fritidsgårdsfrågor på samma nämnd/förvaltning som skola och barnomsorg och i 5 kommuner finns en ren fritidsnämnd/förvaltning som ansvarar för den öppna fritidsverksamheten. Andra sätt att organisera ansvaret för fritidsgårdarna, se ovan, finns i 9 av kommunerna.

Figur 1. Nämnd/förvaltning med ansvar för öppen fritidsverksamhet i kommunerna

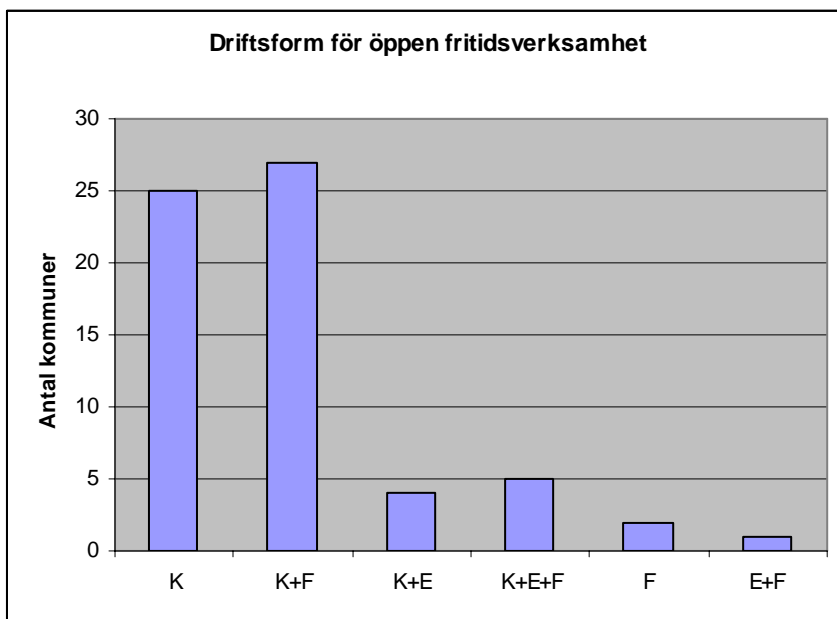
Driftsform

Öppen fritidsverksamhet kan drivas i olika form/regi i kommunerna/stadsdelarna, i direkt kommunal regi - **K**, som föreningsdriven verksamhet - **F** eller i entreprenadform – **E**.

Fördelningen av de olika verksamhetsformerna i kommunerna redovisas i figur 2 nedan.

Den vanligaste lösningen när det gäller driftsformen är en kombination av kommundrivna och föreningsdrivna fritidsgårdar och andra öppna fritidsverksamheter. 27 av de tillfrågade kommunerna/stadsdelarna har denna organisation, medan 25 kommuner/stadsdelar har enbart direkt kommunalt drivna gårdar. 4 kommuner/stadsdelar har en kombination av kommundrivna och entreprenad drivna gårdar, 5 kommuner/stadsdelar har samtliga tre driftsformer representerade, 2 kommuner har enbart föreningsdrivna och 1 av kommunerna har entreprenad- och föreningsdriven verksamhet.

Ett fåtal kommuner har även angett ytterligare en annan driftsform och här handlar det om samverkansprojekt med ett flertal olika aktörer inblandade.

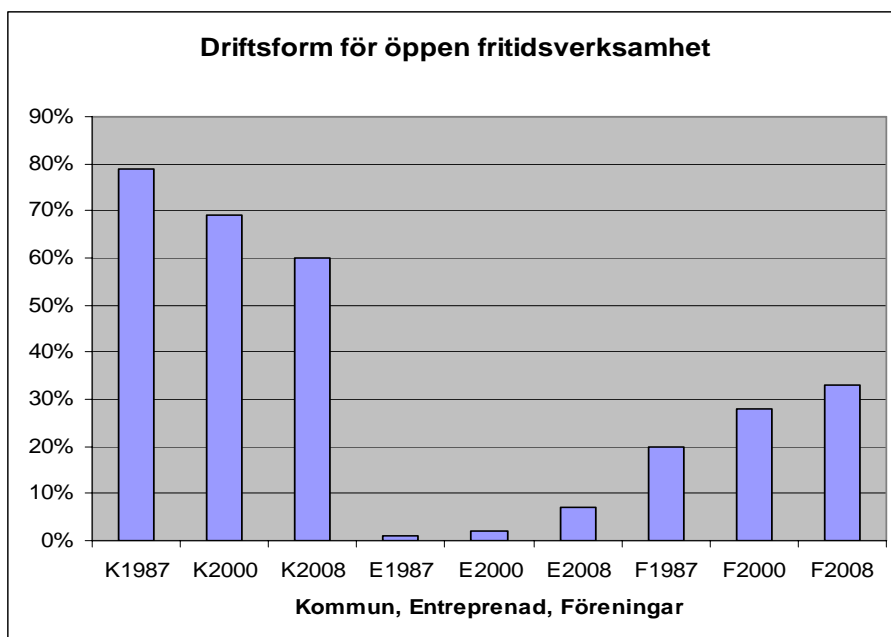

Figur 2. Olika driftsformer för den öppna fritidsverksamheten i kommunerna

När det gäller förekomsten av olika driftsformer i kommunerna så kan man visa på en utveckling över tid på så sätt att de föreningsdrivna verksamheterna har ökat i omfattning, medan direkt kommunalt drivna fritidsverksamheter har minskat. Entreprenadformen har även visat på en mindre ökning här. Se figur 3 nedan.

Kommunförbundet har redovisat hur andelen av olika driftsformer har sett ut år 1987 och 2000. Resultatet av föreliggande enkät 2008 följer samma tendens med en ökande föreningsdrift och entreprenaddrift och en sjunkande kommundrift.³⁸

³⁸ Svenska kommunförbundet. 2000. *Fritidsanläggningar i Sverige*.

Figur 3. Förändring över tid av olika driftsformer för öppen fritidsverksamhet i kommunerna. År 1987 – 2000 - 2008.

Krav på förenings- och entreprenaddrivna verksamheter

Om man har föreningar eller entreprenörer som driver öppen fritidsverksamhet så ställer 20 av dessa kommuner/stadsdelar inga krav på den verksamheten. 12 av kommunerna/stadsdelarna har svarat att de har vissa krav och dessa kan vara att personalen ska vara utbildade eller ha rätt kompetens, här kan vissa ha tillagt att detta är önskvärt eller en rekommendation, men inga krav på detta finns. Utbildning eller erfarenhet nämns i några fall. I övrigt är det enstaka kommuner som framför att personal ska vara anställd enligt kollektivavtal och inte utgöras av oavlönade ideellt arbetande personer, samt att arbetsmetoden är reglerad i avtal.

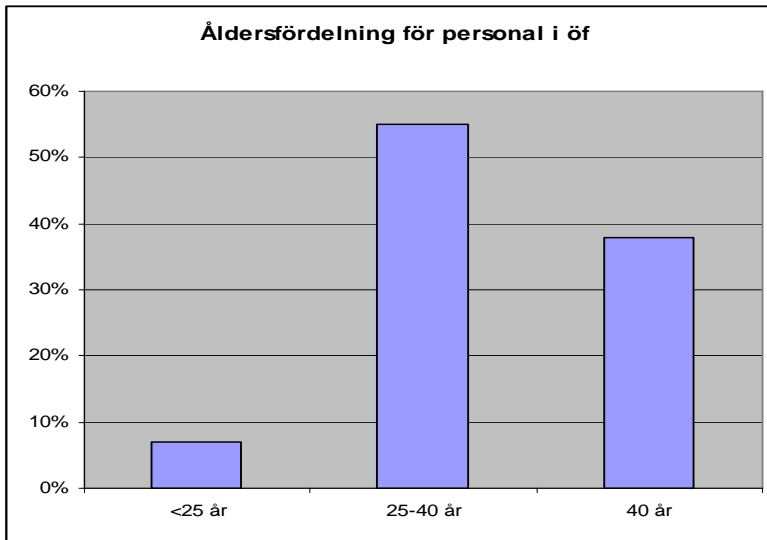
Personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunal regi

Könsfördelning

Yrkesgruppen har en mycket jämn könsfördelning med 49% män.

Åldersfördelning

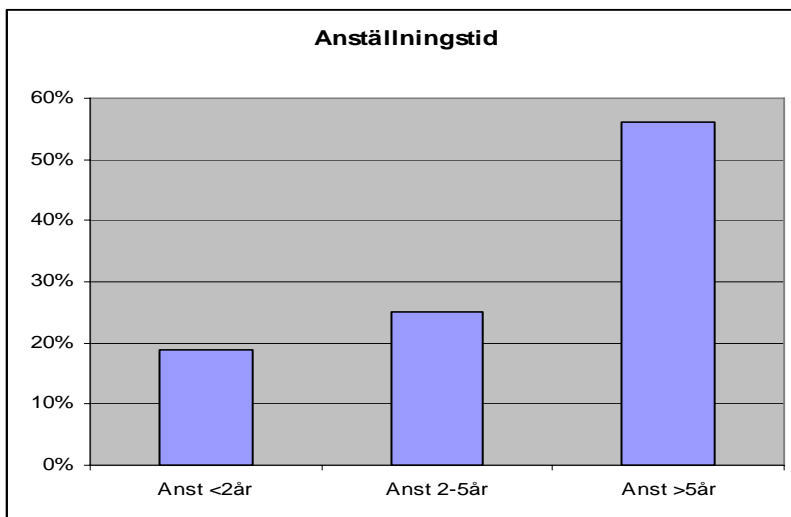
När det gäller åldersfördelningen i personalgruppen så visar den enligt nedanstående figur att de flesta är mellan 25-40 år (55%), kompletterad med en stor grupp som är över 40 år (38%) och en liten grupp yngre personal under 25 år (7%).

Figur 4. Åldersfördelningen för personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunerna.

Anställningstid

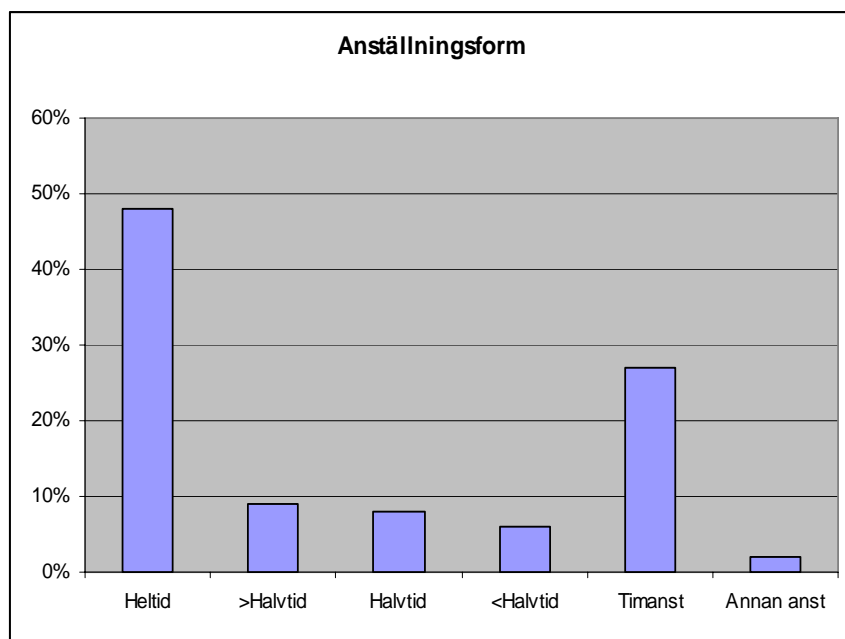
Personal som arbetat längre tid än fem år utgör vid ett givet tillfälle, som här utgörs av tidpunkten för enkätens besvarande, 56%. Personal som arbetat kortare tid än fem år utgör vid samma tidpunkt då 44%. Om man ser relationen mellan dessa grupper över tid, kan dock personal som arbetat kort tid utgöras av ett stort antal personer då omsättningen av personal kan vara betydande här. Detta syns inte i det redovisade resultatet.

Figur 5. Anställningstid för personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunerna.

Anställningsform

De heltidsanställda utgör 48% av yrkesgruppen, medan gruppen som arbetar deltid i form av halvtidsanställning eller mer än halvtid utgör 17%. 33% har anställning kortare än halvtid eller timanställning. 2% har annan anställningsform som t.ex. lönebidragstjänster.

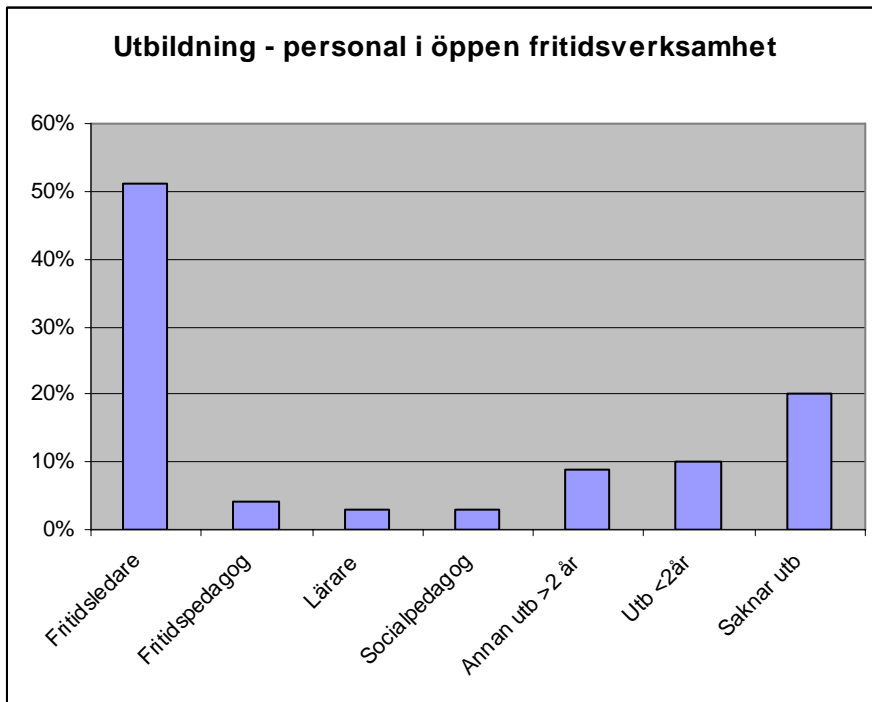
Figur 6. Anställningsform för personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunerna.

Utbildning

Hur ser det ut när det gäller personalens utbildningsnivå? Här utgör personal med fritidsledarutbildning drygt 50%. Om man lägger samman gruppen som har kortare utbildning på mindre än 2 år med varierat innehåll tillsammans med dem som helt saknar utbildning så utgör dessa 30%.

I de svar som angetts för utbildning längre än 2 år finns som exempel socionomutbildning, musikpedagog, danspedagog, teaterpedagog, dramapedagog och kulturpedagog. Här har man även redovisat personal som håller på med sin utbildning till fritidsledare.

I svaren som innehåller utbildningar kortare än 2 år kan man eventuellt i vissa av svaren ifrågasätta om det som anges kan sägas vara "adekvat utbildning". Adekvat utbildning är ju dock en tolkningsfråga, men svar som angetts är t.ex. gymnasieutbildning på Barn- och fritidsprogrammet. Att med adekvat utbildning avses eftergymnasial utbildning skulle ha angivits i enkäten, det var inte givet för alla som svarade. Andra exempel som finns med är barnskötarutbildning, behandlingsassistent, utbildning i kognitiv beteendeterapi, vårdbiträde och undersköterska.

Figur 7. Utbildningsnivå för personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunerna.

Anställningskrav och rekrytering

Vilka krav ställs på de personer som ska inneha föreståndartjänster?

Här svarar 30 kommuner/stadsdelar att de har specifika krav för dessa tjänster, medan 15 svarar att inga krav existerar. Övriga kommuner/stadsdelar svarar att de inte har föreståndartjänster eller har inte alls svarat.

Vilka krav är det då som har angivits. I första hand gäller det krav på fritidsledarutbildning som de flesta angett. Vissa har uttryckt fritidsledarutbildning eller motsvarande. Ytterligare några har uttryckt krav på högskoleutbildning utan närmare specifikation. Endast tre kommuner/stadsdelar har krav på någon form av chefs-, ledarskapsutbildning eller erfarenhet.

Hur ser motsvarande svar ut när det gäller krav på den personal i övrigt som anställs? Krav ställs här i 43 av kommunerna eller stadsdelarna, medan 16 svarar att inga krav finns uttryckta. Kraven som ställs är att personal ska ha fritidsledarutbildning. I vissa svar skriver man fritidsledarutbildning eller motsvarande och i några fall så uttrycker man det som att det ska finnas lämplig utbildning eller erfarenhet.

Hur rekryterar man då sin personal till den öppna fritidsverksamheten?

Föreståndartjänster annonseras ut både internt och externt och förvaltningschef beslutar.

När det gäller den övriga personalen så är svaren att lediga tjänster utannonseras, men beslutet om tillsättning fattas på en nivå närmare verksamheten av avdelningschef, enhetschef eller föreståndare.

Kompetensutveckling

Så gott som all personal inom öppen fritidsverksamhet i kommunal regi har fått någon form av kompetensutveckling under senaste året även om den varierar kraftigt i omfattning, form och innehåll. Tre av kommunerna/stadsdelarna har dock svarat nej på frågan om personalen fått någon kompetensutveckling och någon har endast svarat "liten" på frågan om kompetensutvecklingens omfattning.

Omfattningen har angetts från en nedre gräns på 10 tim/anställd till en övre gräns på 12 dagar.

Detta ska ses mot bakgrund av att det under året 2007 gjordes en satsning på kompetensutveckling för personal inom den öppna fritidsverksamheten på 80 milj kr genom Ungdomsstyrelsens projekt "Förebyggande och främjande verksamhet".

Den form som angetts för kompetensutvecklingen är t.ex. kurser, konferenser, föreläsningar, seminarier, handledning eller studiebesök. Någon har angett personalträffar och självstudier i sitt svar.

Innehållet i den kompetensutveckling som getts under 2007-2008 är mycket varierande. Här har svaren tematiserats och grupperats ihop under respektive tema. För varje tema anges antal svar som har ett innehåll som hör till respektive tema:

Ungdomar i svårigheter	17
Främjande / förebyggande arbete	8
Ledarskap	8
Genus / tjej-, killgrupper	8
Kommunikation / samtal	7
Verksamhetsplaner / målformulering	5
Fritidsledarrollen	5
Ungdomsfrågor	5
Ungdomar och Internet	3
Metodutveckling	3
Äventyrspedagogik	3
Hälsoarbete	3
Bemötande	2
Integration	2
Arrangemangsutbildning	1

I ett svar har fritidsledarutbildning angetts som kompetensutveckling och även brandutbildning finns angivet i några svar.

Måldokument och kvalitetsredovisning

32 kommuner/stadsdelar har skickat in någon form av måldokument för sin öppna fritidsverksamhet. 13 kommuner/stadsdelar har valt att skriva in sina mål i den besvarade enkät som skickades tillbaka. Detta är i stor utsträckning mycket mer kortfattade framställningar än när hela dokumenten bifogats. 17 kommuner/stadsdelar har inte skickat in något måldokument, här har ett fåtal svarat att de för närvarande saknar formulerade mål då det pågår någon form av revidering eller omorganisation. 3 kommuner saknar kommunalt drivna öppna fritidsverksamheter och har heller inga måldokument.

Måldokumenten har analyserats genom att de målformuleringar som finns i de olika dokumenten har grupperats efter nyckelbegrepp som kan ses som uttryck för en form av grundläggande syn på ungdomar och verksamhet. Detta redovisas under rubriken Granskning av måldokument.

Vilken kontroll finns då över målinriktning och kvalitet i verksamheten?

Här svarar 38 kommuner/stadsdelar att det finns krav på kvalitetsredovisning från verksamheten medan 21 svar anger att det ej finns sådana krav.

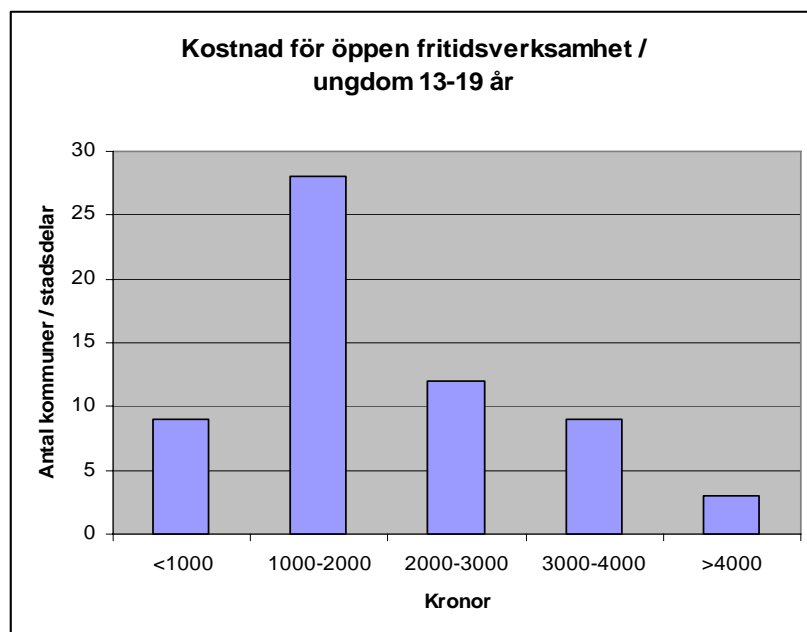
Vilken form eller vilket system för kvalitetsredovisning som man tillämpar varierar mellan kommunerna/stadsdelarna. Det vanligaste svaret är här att kvalitetsredovisningen sker i form av nyckeltal ofta i kombination med brukarenkäter eller uppföljning av mål för verksamheten. KEKS är en form av modell för kvalitetsredovisning som några har angett, Nackanätverkets modell med kvalitetskartor, Qualis och Balanserade styrkort är andra system som nämnts. Verksamhetsberättelser och årsrapporter finns också med som svar på frågan.

Kostnader för den öppna fritidsverksamheten

För att få en möjlighet att jämföra olika kommuners ekonomiska satsning på den öppna fritidsverksamheten har ett värde uträknats för hur mycket de totala kostnaderna för verksamheten utgör per ungdom i åldern 13-19 år i varje kommun under ett år.

Här finns en stor variation på dessa värden, från som lägst 375 kr till en kostnad på drygt 6000 kr per ungdom och år. Fördelningen av kommuner och stadsdelar på de olika värdena framgår av figur 7 nedan.

9 kommuner satsar mindre än 1000 kr per ungdom och år på denna verksamhet. De flesta kommunerna, 28 st., satsar mellan 1000-2000 kr. 12 kommuner satsar mellan 2000-3000 kr, 9 kommuner mellan 3000-4000 kr. Slutligen finns 3 kommuner som tilldelar mer än 4000 kr per ungdom och år på den öppna fritidsverksamheten.

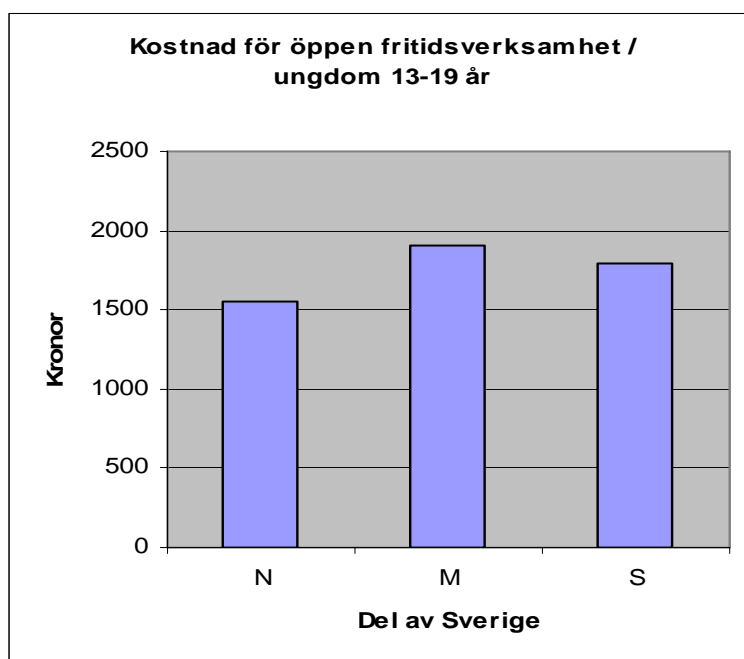

Figur 8. Kostnad för öppen fritidsverksamhet per ungdom 13-19 år i kommuner/stadsdelar.

Kan man se några skillnader i hur kostnader för den öppna fritidsverksamheten per ungdom 13-19 år fördelar sig när det gäller olika kommunrelaterade faktorer?

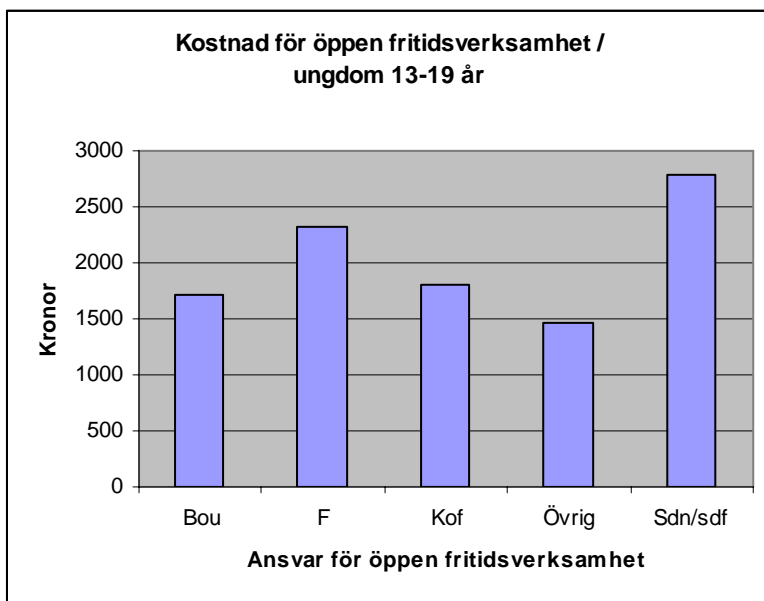
Nedan redovisas hur detta värde framträder för kommuner från olika delar av Sverige, för kommuner med olika nämnd/förvaltning som ansvarar för verksamheten, kommuner med olika driftsformer för verksamheten, för kommuner med olika politisk styrning och slutligen för kommuner av olika storlek befolkningsmässigt.

Till skillnad från de nyckeltal som finns redovisade för hur mycket kommunerna satsar generellt på fritidsverksamhet per invånare och där norra Sverige har höga värden så ligger denna del av landet lägst när det gäller kostnad för öppen fritidsverksamhet per ungdom. Inom varje del av landet finns det dock en stor variation från låga värden till höga värden.

Figur 9. Kostnad för öppen fritidsverksamhet per ungdom 13-19 år i kommuner i olika delar av Sverige.

När det gäller skillnader mellan kommuner med olika nämnd/förvaltning som har ansvar för den öppna fritidsverksamheten, så utmärker sig kommunen med stadsdelsnämnder/förvaltningar med ett väsentligt högre värde. Kommuner med en "ren" fritidsnämnd/förvaltning är få till antalet varför värdet här kan vara mindre tillförlitligt.

Figur 10. Kostnad för öppen fritidsverksamhet per ungdom 13-19 år med avseende på vilken nämnd/förvaltning som ansvarar för verksamheten.

Bou – Barn- och utbildningsnämnd/förvaltning

F – Fritidsnämnd/förvaltning

Kof – Kultur- och fritidsnämnd/förvaltning

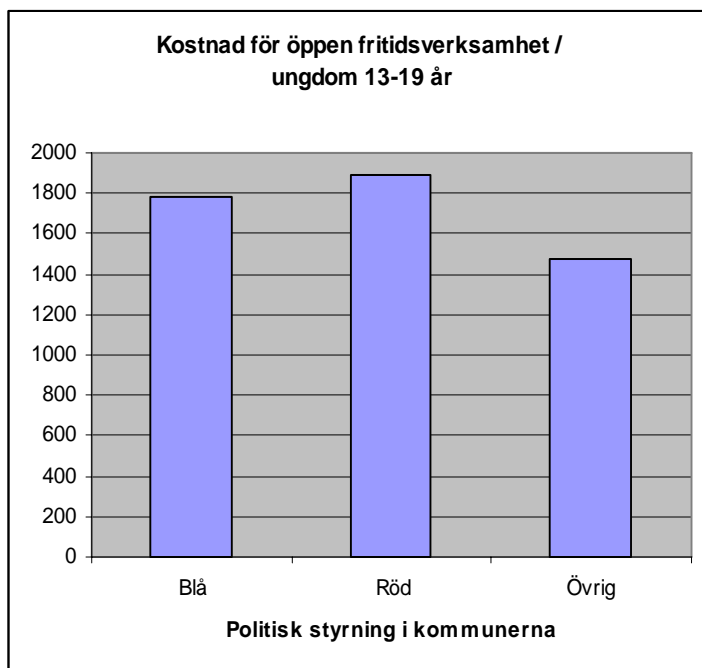
Övriga organisationsformer för ansvarsfördelning

Sdn/sdf – Stadsdelsnämnd/förvaltning

Andra kvalitetsfaktorer som efterfrågats kan ha visst samband med var ansvaret för fritidsgårdarna ligger. Förekomsten av kvalitetsredovisningar för den öppna fritidsverksamheten är 42% i kommuner där ansvaret för denna ligger på samma nämnd/förvaltning som skola och barnomsorg, medan samma siffra för kommuner med ansvaret på kultur- och fritidsnämnd/förvaltning är 66% och för stadsdelsnämnder/förvaltningar är det 86% som har krav på kvalitetsredovisning för verksamheten.

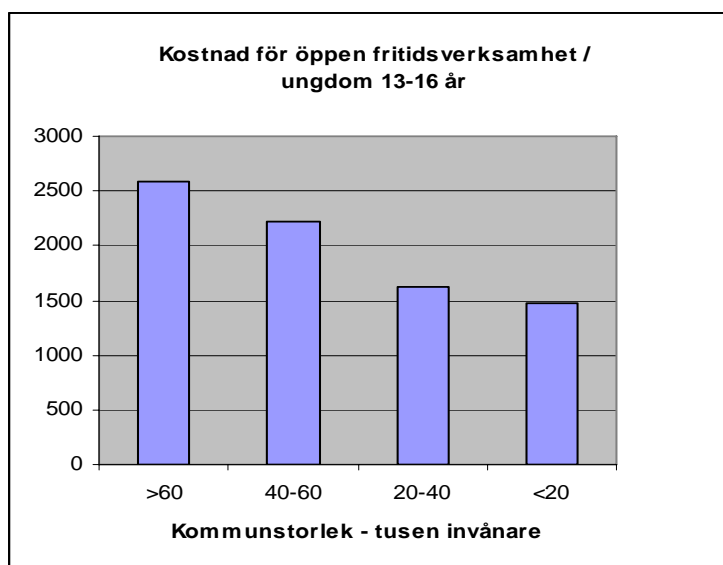
Påverkar satsning på olika driftsformer för verksamheten hur stora kostnaderna blir? Här finns en viss skillnad mellan de kommuner/stadsdelar som har sin verksamhet till största delen i direkt kommunal regi och de som har den till största delen utlagd på föreningar. Kommuner/stadsdelar som själva till stor del driver fritidsgårdar och andra verksamheter har i genomsnitt en kostnad för detta per ungdom på 2090 kr, medan kommuner/stadsdelar som har de flesta verksamheter föreningsdrivna har en motsvarande kostnad på 1890 kr. Det kan alltså utifrån detta ses som en billigare lösning för kommunerna med föreningsdrift.

Olika politisk styrning i kommunerna ger här en effekt med något högre värde för de kommuner som har en ”röd” färg. Gruppen Övrig som är kommuner med en blandad färg i kommunstyret är få till antalet och värdet här blir därför tveksamt.

Figur 11. Kostnad för öppen fritidsverksamhet per ungdom 13-19 år beroende på kommunens politiska styrning.

Ett tydligt samband kan ses mellan kommunstorlek och hur mycket som satsas ekonomiskt på den öppna fritidsverksamheten per ungdom från kommunens sida. Ju större befolkning desto högre kostnader per ungdom gäller här. Här finns inte kommunen med stadsdelsnämnder/förvaltningar medräknad i gruppen kommuner större än 60000 invånare. Om alla stadsdelar hade inräknats här, hade det gett ett ännu högre värde för den gruppen kommuner.

Figur 12. Kostnad för öppen fritidsverksamhet per ungdom 13-19 år beroende på kommunstorlek.

Förekomst av kvalitetsredovisningar för öppen fritidsverksamhet samvarierar här tydligt med kommunstorlek. I kommuner större än 40000 invånare finns krav på kvalitetsredovisning i 88% av kommunerna, medan för kommuner som är mindre än 40000 invånare finns endast krav på kvalitetsredovisning i 45% av kommunerna.

RESULTAT FRÅN INTERVJUER

7 kommuner har deltagit i intervjuerna där de personer som besvarat enkäten också tillfrågades om de ville delta i en intervju. Urvalet av dessa kommuner gjordes på så sätt att kommuner med olika svar på frågor om kvalitetsfaktorer i öppen fritidsverksamhet blev representerade.

Intervjupersonerna utgjordes av 2 förvaltningschefer, 2 fritidskonsulenter, 2 chefer för avdelning ungdom och 1 chef för avdelning fritid på förvaltningen.

Den frågeguide som utarbetats enligt bilaga 3 var utgångspunkt för intervjuerna. Sex av intervjuerna gjordes per telefon och en vid personligt besök.

Syftet med intervjuerna var att få olika exempel på hur chefer med ansvar för öppen fritidsverksamhet i kommunen uttrycker sina synpunkter på mål och kvalitet inom verksamheten.

Historisk bakgrund till kommunens organisation av sin öppna fritidsverksamhet

Inledningsvis fördes ett resonemang kring varför organisationen för den öppna fritidsverksamheten ser ut som det gör i kommunen. Hur ser historiken ut bakom detta? Svaren visade inte på förekomst av något bestämt ideologiskt beslut men vissa lyfter någon form av sådan tanke bakom, som dock inte är så klar och tydlig i konturen.

.....det är någon politisk allmänmening som ligger i bakgrunden....det har hela tiden funnits någon slags politisk tanke, att det ska finnas föreningsdelar i det här.

Det har även varit andra mer påtagliga faktorer som intervjupersonerna har lyft som orsak till utformning av organisation och driftsformer.

...det var en kombination av ekonomi, besparingar och att man försökte rent ideologiskt, det var ju populärt i alla fall att lägga ut det på föreningar...

...genom omorganisationen så fick vi ett antal tjänster till vår verksamhet så därför behöll vi dem som kommunalt drivna verksamheter, men jag vet att det har funnits tankar hos politikerna att vi ska kanske upphandla allt eller låta föreningar driva och så där...men då har vi ändå haft den här personalen...det har alltså blivit så då att kommunen själv håller i verksamheten

I flera av svaren framhålls även att den starka tendens som varit, att lägga ut den öppna fritidsverksamheten på föreningar, har inneburit att det ibland har varit föreningar som inte riktigt klarat av sin uppgift med detta och kommunen har varit tvungen att ta tillbaka driften i egen regi.

Hur beskrivs mål för verksamheten?

Att driva öppen fritidsverksamhet är en frivillig uppgift för kommunerna, det finns alltså ingen lagstadgad skyldighet att ha fritidsgårdar eller andra mötesplatser för ungdomar. Varför har då samtliga kommuner någon form av sådan verksamhet, vilken drivkraft finns bakom förekomsten av dessa fritidsgårdar?

Här framkommer i de svar som intervjupersonerna ger, att de är väl medvetna om den offentliga diskursen, dvs. vad det är som gäller för inriktning och mål för öppen

fritidsverksamhet enligt.... Alla är väl bekanta med begreppen förebyggande och främjande verksamhet och att huvudinriktningen bör vara det främjande förhållningssättet är även förankrat hos de flesta. De är mycket måna om att uttrycka sig på rätt sätt och tänker noga över sina formuleringar när de ska framföra synpunkter kring vilken uppgift de öppna fritidsverksamheterna har. När de kommer till den konkreta frågan om varför fritidsgårdar har kommit till stånd och etablerats i vissa bostadsområden så kommer dock andra argument fram, som visar på fritidsgårdarnas förebyggande och kontrollerande uppgift.

Det är ju så med nya bostadsområden....det finns viss oro och lite stök och bök och bus....det ger stabilitet i området osv...man väger in dom faktorerna så gör det då att vi har kommit fram till att vi ska starta en verksamhet där...

...ja det var framsprunget i ett behov av öppen fritidsverksamhet, det var många ungdomar som drev omkring och inte hade någonstans att ta vägen på kvällarna...det var litet oroligt helt enkelt

...för det är ju bra att de har någonstans att vara för annars far de ju någon annanstans och det händer saker...

Vi har sådana enorma skaderäkningar...skadegörelse fredag och lördag kväll. När man pratar med ungdomarna säger de så här...man har ingenting att göra och det är där buset börjar. Jag är inte ute efter att få slut på allt buset för det får vi aldrig, men jag tror att det här (= en fritidsgård) är en liten bit i alla fall

Jag har också haft ambitionen att styra öppethållandet till kvällstid och helger....

Samtidigt som dessa argument för den öppna fritidsverksamheten framförs, så tar man tillbaka det i nästa mening. Det tycks som att det inte är alldeles lätt att få tillstånd ett grundläggande synsätt på verksamheten som helhet, utan man brottas med de olika förhållningssätten och de krav som ställs från olika håll.

...fritidsgården som sådan, det är ju inte en lokal som ska hindra egentligen ungdomar att vara ute på byn och förstöra saker...

Synpunkter på målgrupp för verksamheten

När intervjupersonerna beskriver hur de ser på den viktigaste uppgiften för fritidsgårdarna så kommer ofta betydelsen av den öppna verksamheten fram, med fritidsgårdar som en mötesplats för ungdomar. De vill gärna framhålla att målgruppen för denna verksamhet är alla ungdomar, men det är också tydligt att det finns en särskild fokus på en viss grupp av ungdomar. Verksamheten ska vara ett frivilligt alternativ för de ungdomar som inte vill delta i någon form av bunden eller regelbunden verksamhet.

...det är en röst från ungdomarna som man tar hänsyn till...dom framför synpunkten att det är viktigt att ha någon form av träffpunkt dit man kan gå för att träffa kompisar och för att umgås

...man vill ha ett ställe där man kan träffas opretentiöst, ta sig en fika och sitta och snacka.....just den där mer strukturerade verksamheten, vi ska syssla med det och det och det så funkar det inte...det får inte bli för överorganiserat, då tror jag inte att det funkar

Det ska vara för den oorganiserade ungdomen...inte i organiserade och ledda verksamheter...

...det behövs båda delarna....det behövs ett etablerat föreningsliv som driver den typen av verksamhet, men det behövs också öppen verksamhet för att attrahera den kategori ungdomar som inte är så aktiva

inom föreningsliv...som har ett annat behov av gården...ett litet djupare behov med relationer till vettiga vuxna...

Vi har också ett uppdrag att ge extra stöd till dem...ja som vi uttrycker det här...som i lägre grad har blivit positivt sedda...det är ungdomar som egentligen inte har samma förutsättningar till en bra fritid....de ska ha litet extra

Det framförs att det är viktigt att personalen och verksamheten inte ska ha någon form av socialtjänststämpel på sig. Men det finns även beskrivningar av hur det finns ett mycket positivt och nära samarbete mellan fritidsledare, socialtjänstens personal och polis när det gäller det förebyggande arbetet kring alkohol, droger och kriminalitet inom vissa sådana riktade uppdrag som man beskriver att personalen har. Här finns alltså en förebyggande inriktning på arbetet och intervjupersonerna har ofta svårigheter att hitta de "rätta" formuleringarna när man beskriver hur verksamheten är uppbyggd. De vill gärna framhålla det främjande synsättet som ideal samtidigt som det också i vissa kommuner finns en tydlig inriktning av ett förebyggande arbete.

Styrning av fritidsgårdarnas verksamhet

Vad vill då kommunerna åstadkomma med de resurser som satsas på fritidsgårdar och hur är detta uttryckt? När frågan om den öppna fritidsverksamhetens styrning i form av måldokument med skriftligt formulerade mål kommer upp visar flera av svaren att man är medveten om att det finns brister här. Man lyfter också den osäkerhet och brist på kunskap som finns när det gäller att formulera mål som kan fungera som styrinstrument och som kan följas upp och leda till att verksamheten utvärderas och utvecklas.

...vi har gjort såhär att det är ganska fria tyglar på respektive gård, utifrån enkäter helt enkelt och dialog. Så får respektive gård möjlighet själv, utifrån vad ungdomarna på gården vill göra och ha. Det är dom själva som får utforma verksamheten. Det finns inte någon sådan stor styrning från politiker och inte från oss. Utan det är väldigt mycket utifrån deltagare, besöksinriktat.

Jag kan säga så här...från politikernas sida så har vi tyvärr inte så mycket målformuleringar...på nämndsnivå har vi inte fått några direkta mål som vi på något sätt ska uppfylla... så är vi på tjänstemannasidan rätt fria att få lägga upp arbetet själv och hitta på något sätt mål...

...det finns en kunskapsbrist också, både hos personal och föreningar som driver, hur sätter man mål på verksamheter och hur följer man upp och vad är mätbara mål och sådana saker

Det finns även kommuner som har hunnit långt i detta arbete och som har tydliga mål för verksamheten, både politiska inriktningsmål som beskriver vad man vill med den öppna fritidsverksamheten och konkreta verksamhetsmål som kan visa om man är på rätt väg i det arbete som bedrivs. Detta framgår både av intervjuerna och av de måldokument som bifogats enkäterna.

Vad är kvalitet i verksamheten?

Kvalitet inom den öppna fritidsverksamheten är också ett frågeområde som belystes i intervjuerna. Vad är det som bidrar till god kvalitet på fritidsgårdar och Ungdomens Hus i kommunerna? Det första som nästan samtliga intervjupersoner nämner här är personal med rätt personlighet och rätt förhållningssätt i förhållande till de ungdomar de möter på fritidsgårdarna. Däremot är det flera av intervjupersonerna som inte värderar utbildning

särskilt högt när det gäller kvalitet hos personal som arbetar inom den öppna fritidsverksamheten.

...jag gillar inte det där när man säger att man måste vara fritidsledare eller liknande, utan jag kan se många personliga egenskaper som ibland kan sägas vara nog så mycket plus i förhållande till att jag har en specifik utbildning...

...det är ju ganska mycket det här brinnande engagemanget och en förmåga att skapa en relation med ungdomarna som har varit avgörande...inte alltid kanske utbildning, kanske någon form av grundnivå, men absolut förmågan och engagemanget, det är ju där allting hamnar, på personlig lämplighet

..god kvalitet...jaa, fritidsledarens sätt att vara, att knyta kontakter...en närhet alltså mellan fritidsledaren och ungdomarna...

...inte någon av dem har gått någon fritidsledarutbildning utan dom är vanliga förnuftiga människor som har en viss fallenhet för arbetet att vara tillsammans med ungdomarna...

Flera av intervjupersonerna pekar dock på att även om utbildad personal skulle efterfrågas och krävas så kvarstår ofta problemet genom att det är svårt att få tag på utbildade fritidsledare och att det inte underlättar med de arbetsvillkor som gäller. Det handlar om tjänstekonstruktioner, med deltidarbete och mycket kvällsarbete som det dels är svårt att försörja sig på och även svårt att kombinera med familjeliv. Det framkommer även från en intervjuperson att det kan vara svårt att få tag på "bra" utbildad personal, då kvalitén på fritidsledarutbildningen många gånger varierar.

Om kvalitet påverkas av driftsform diskuterades med intervjupersonerna. D.v.s. om det har någon betydelse om verksamheten bedrivs i direkt kommunal regi eller om det är föreningsdrift eller någon form av entreprenad som gäller.

Kommunalt driven eller föreningsdriven verksamhet anses i sig inte avgörande för kvalitet, men det anses uppenbart försvåra krav på och kontroll av kvalitet om verksamheten läggs ut på föreningar. Här krävs att kommunen i avtal med föreningarna på ett tydligt sätt formulerar vad som ska vara styrande för verksamheten och vilka krav som gäller.

...svårigheten är ju såklart att kräva saker när du inte är arbetsgivare, men ska vi fortsättningsvis ha föreningsdrivna gårdar måste vi också hitta ett förhållningssätt med uppföljningar och mål...

...det är för otydliga beställningar och otydliga avtal som lämnar för mycket utrymme för egna varianter och att man inte ställer krav på tillräcklig kompetens, personaltäthet eller annat...

Ett annat sätt att se på saken finns också uttryckt i en av intervjuerna.

...men sedan är det ju frågan om hur mycket kommunen vill ha den här insynen om man ändå släpper det...man är kanske nöjd med den verksamhet som ändå ges...

Ansvar för öppen fritidsverksamhet kan ligga på olika nämnd/förvaltning i kommunerna. Här fick intervjupersonerna presentera sina tankar kring om detta på något sätt skulle tänkas kunna påverka kvaliteten i verksamheten. Det fanns de som klart framhöll att det var negativt för fritidsgårdsverksamhet att ingå i samma nämnd och förvaltning som den stora och lagstadgade verksamhet som skola och barnomsorg utgör. Här ansåg man att frågor och resurser som behandlades för fritidsgårdsområdet lätt försvann eller "åts upp" av frågor som hörde till skolans verksamhetsområde. Men det fanns även synpunkter om att denna organisation kunde vara positiv på så sätt att det gav ett helhetsperspektiv på

ungdomsverksamheten och större möjligheter till samarbete när både skola och fritid delade samma organisation, speciellt ansågs detta gälla för mindre kommuner.

Hur vet man om det är god kvalitet på verksamheten?

Frågan om hur det kunde finnas någon kontroll på kvalitén i verksamheten var för flera svår att svara på då det ofta inte finns någon form av krav på kvalitetsredovisning från fritidsgårdarna och övriga öppna fritidsverksamheter. Det fanns dock en medvetenhet hos flertalet om betydelsen av att få till stånd och utveckla ”den röda tråden mellan nämnden, förvaltningen, föreningarna och gårdarna”

Vi måste ha kvalitetsaspekter på hur vi ska sätta mål för verksamheten och hur den ska följas upp...det måste vara någon form av riktad styrning från kommunen och vad vi kräver för typ av uppföljning...så vi verkligen får ut det vi vill, annat än antal besökare och vilka aktiviteter man har...

En del vill dock gärna framhålla som mått på kvalitet att ungdomarna fortsätter att komma till fritidsgården...*för dom tycker det är bra att vara där och det är ju utan att vi har haft några krav på utbildning från personalens sida...närvaron måste spegla en viss form av kvalitet...*

Vi mäter vår kvalitetsredovisning på det viset att vi hör med ungdomarna vad de tycker... var också ett argument som flera använde sig av, för att framhålla någon form av kvalitetskontroll.

RESULTAT FRÅN GRANSKNING AV MÅLDOKUMENT

Måldokumentet har bifogats som fil till enkäten när den skickades in, alternativt skrivits in i enkäten av de kommuner som redovisat någon form av mål för verksamheten.

Dessa dokument har bearbetats och analyserats på så sätt att de mål som finns formulerade har grupperats efter nyckelbegrepp som återkommer i texterna. (Bilaga 5-6). Dessa begrepp kan sägas beskriva ett grundläggande synsätt på ungdomar och på verksamheten på fritidsgårdar.

Typ av måldokument

Det är en rik flora av olika dokument som inkommit. (Bilaga 4). Utformning, struktur och innehåll varierar även i hög grad. Ofta finns inte heller någon klar linje vad beträffar vilken typ av mål som finns i dessa dokument, utan det förekommer och blandas ganska friskt i texterna politiska inriktningsmål och uttryck för grundläggande värden med konkreta mätbara mål och nyckeltal oavsett vilket dokument som texten finns i. Det går endast i ett fåtal fall att få en bild av hur målinriktning och målarbete kan se ut i sin helhet där man kan följa detta från grundläggande värderingar och övergripande ideologiska inriktningsmål där det presenteras vad kommunens syfte och tanke med den öppna fritidsverksamheten är över till de mer konkreta verksamhetsmålen och handlingsplanerna, där det finns en beskrivning av hur arbetet ska bedrivas och där det finns möjlighet att se om arbetet ger avsett resultat.

Det som skickats in är ibland utdrag från olika dokument och det framgår inte alltid från vilket dokument som texten är tagen från.

De dokument som några kommuner ytterst hänvisar till som utgångspunkt för sina mål är FN:s konvention om mänskliga rättigheter, FN:s barnkonvention och ”grundläggande demokratiska värderingar”.

Inriktningsmål - centrala målbegrepp med kommentarer

De benämningar som använts i dokumenten för de mer övergripande målen är t.ex. inriktningsmål, vision, verksamhetsidé, syfte eller grundläggande värdegrund och perspektiv.

Grupperingarna efter nyckelbegrepp presenteras här med kommentarer. Målen sätts in i ett sammanhang där historisk bakgrund, central styrning och forskning inom området bidrar till att ge en bild av vilka grundläggande synsätt som karaktäriserar målformuleringarna.

I den första grupperingen som också innehåller de vanligast förekommande formuleringarna handlar det om att det är fritidsgårdarnas uppgift och mål att vara en mötesplats för ungdomar eller som det även uttrycks att främja möten mellan människor.³⁹

Målen uttrycker alltså en stark tilltro till att det kommer något gott från själva mötet mellan människor. Detta är en gammal tanke som kan spåras tillbaka till hemgårdsrörelsens syn på sin verksamhet. I mötet och i gemenskapen mellan ungdomarna ska något gott börja spira som kan ses som ett bidrag till det goda samhällsbygget.⁴⁰

Denna ståndpunkt har ifrågasatts av flera forskare, bl.a. kan en kritik av detta synsätt ses hos Koutakis⁴¹ som framhåller risken med ungdomars möten i öppen fritidsverksamhet av tvivelaktig kvalitet. Här möts ungdomar som ofta har en social bakgrund med

³⁹ Målbegrepp 1 i bilaga 5

⁴⁰ Mattsson, M. *Det goda samhället*

⁴¹ Koutakis 2000 *Fria tider 2000:4* Fritidsgårdarna har en enorm potential

problembeteende och olika svårigheter och mötet mellan dessa ungdomar med likartad bakgrund kan istället bidra till en negativ utveckling för dem själva såväl som för övriga ungdomar som besöker fritidsgården. För att möten på fritidsgårdar ska leda till positiv utveckling för ungdomarna krävs en verksamhet med tydliga mål och hög kvalitet. Enbart möten utgör i sig sällan någon gynnsam grund för att bygga ”det goda samhället” enligt Koutakis.

Till denna grupp mål har även inräknats ett fåtal som formulerat fritidsgårdens uppgift som ett ställe för att ”bara vara” och att det är utan krav på prestationer. Här kan man förstås se en skillnad mellan de formuleringar som uttrycker krav på t.ex. meningsfulla aktiviteter.

Trondman⁴² har också framfört tanken om ”den solidariska underordningens logik” som kort innebär att det finns en solidaritet mellan fritidsledare och ungdomar på fritidsgården som bygger på att båda grupperna, fritidsledare såväl som ungdomar är underordnade med låg social status i samhällsstrukturen men där denna solidaritet dem emellan rymmer få möjligheter till att bryta underordningen utan snarast reproducerar den. Detta skulle kunna medföra, menar Trondman, att inte heller mötet mellan personal och ungdomar får de positiva effekter som vi skulle önska.

Det finns dock en grupp mål som vill framhålla betydelsen av relationen mellan personal och ungdomar. Här används ofta begreppet ”bärande relationer”⁴³, ett begrepp som myntats av Laxvik⁴⁴ i hans rapport om förutsättningar för goda möten i öppen verksamhet på fritidsgård. Att bygga dessa relationer ses alltså som en viktig beståndsdel i verksamheten. I intervjuerna framkommer även synpunkten att den viktigaste kvalitetsfaktorn på en fritidsgård är just personalens förmåga att etablera ”bärande relationer” till de ungdomar som besöker fritidsgården.

I dessa målformuleringar ryms mycket av den gamla grundläggande tanken med öppen fritidsverksamhet, att vara ”en uppsamlingsform för ungdomar med fri sysselsättning...under inte alltför bundna former”⁴⁵ och att ”låta dem vara ifred”.⁴⁶ Dock utan den tydliga fostrande inriktning som fanns i den gamla Hemgårdsrörelsens arbete med ungdomar. Tanken var att ungdomarna skulle påverkas av att få möta demokratiska arbetsformer och idéer på ungdomsgården och på så sätt bättre kunna stå emot antidemokratiska strömningar.

I de näst mest frekventa nyckelbegreppen i målformuleringarna lyfter man betydelsen av ungdomarnas delaktighet och inflytande.⁴⁷ Dessa begrepp var ledande i 1999 års proposition för Ungdomspolitiken⁴⁸ och begreppen har alltså fått ett tydligt genomslag i målen för den öppna fritidsverksamheten. Dessa mål reviderades i och med den Ungdomspolitiska propositionen 2004⁴⁹ och två nya övergripande mål för ungdomspolitiken formulerades: ”Ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd” och ”ungdomar ska ha verklig tillgång till makt”. Uttrycken med ungdomars tillgång till välfärd och makt har här inte alls skrivits fram i den öppna fritidsverksamhetens målformuleringar.

Vad som ligger bakom den förankring som begreppen från 1999 års proposition har fått och den brist på genomslag som 2004 års begrepp har haft, kan diskuteras. 2004 års formuleringar har inte haft så lång tid på sig att exponeras och tränga in i tankegångar kring målen för öppen fritidsverksamhet

⁴² Trondman, M.

⁴³ Målbegrepp 2 i bilaga 5

⁴⁴ Laxvik, T. 2001. *Bärande relationer*.

⁴⁵ Mattsson, M. 1986. *Det goda samhället*.

⁴⁶ Ardström, B. 1995. *Att vara ledare i öppen verksamhet*.

⁴⁷ Målbegrepp 3 i bilaga 5

⁴⁸ Prop 1998/99:115 *På ungdomars villkor – ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro*

⁴⁹ Prop 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd*

Begreppen och formuleringarna som handlar om verklig tillgång på makt och välfärd kan ses som en skärpning av de tidigare målen delaktighet och inflytande. Maktbegreppet och formuleringen ”ha verklig tillgång på” har en betydligt kraftfullare framtoning än de mer ”mjuka” och lättillgängliga begreppen delaktighet och inflytande.

För hösten 2009 finns en ny ungdomspolitisk strategi planerad där man stryker maktbegreppet i målen och återgår till begreppet delaktighet. De målformuleringar som kommer att presenteras blir sålunda:

- alla ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd och
- alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande

Att ungdomar ska ges förutsättningar att leva ett självständigt liv⁵⁰, stämmer bra överens med ett av de perspektiv som regeringen 1999 aviserade för ungdomspolitisk inriktning, nämligen självständighetsperspektivet. Här finns bara ett exempel på en sådan formulering. Att främja ungdomars kritiska tänkande fanns även med i propositionens formulering, men finns inte alls representerat i fritidsverksamhetens mål.

Det finns ytterligare en grupp målformuleringar som också kan kopplas till de mål för ungdomspolitiken som fanns i 1999 års proposition, nämligen de som uttrycker att ungdomars engagemang och skapande förmåga⁵¹ ska främjas och tas tillvara. Detta är ett tydligt kulturpolitiskt mål att se till att ungdomar på fritidsgård får möjlighet att arbeta med och uppleva estetisk och skapande verksamhet. Det är dock bara ett fåtal dokument som innehåller dessa formuleringar. Dessa formuleringar kan även kopplas till den grupp av målformuleringar som handlar om det främjande förhållningssättet.

Som tredje största grupp av målbegrepp finns det främjande förhållningssättet.⁵² I denna grupp har sammanförts formuleringar som innehåller olika begrepp men med tolkad likartad innebörd. Det gäller begrepp som salutogent förhållningssätt, hälsofrämjande perspektiv samt främjandebegreppet i olika framställning. De olika begreppen ses ofta som synonyma. Att på olika sätt främja ungdomars positiva utveckling finns uttryckt på olika sätt i denna typ av målformuleringar. Främjandebegreppet har i olika sammanhang och från olika håll lyfts som en förebild i mål, strategi och arbetssätt inom öppen fritidsverksamhet.⁵³

Det finns även en grupp av mål som uttrycker en förebyggande inriktning,⁵⁴ där en socialpolitisk och kontrollerande uppgift läggs på fritidsverksamheten. Denna uppgift har funnits med sedan den kommunala ungdomsverksamhetens start. De tidigaste ungdomsgårdarna hade ett klart uttalat syfte att arbeta för att motverka olika ungdomsproblem. Verksamheten skulle fånga upp ungdomarna och förebygga att de hamnade ”snett” i livet. Ungdomsstyrelsen använder bägge begreppen t.ex. inom sitt arbete med regeringsuppdraget ”Förebyggande och främjande ungdomsarbete”.

Målen uttrycker ofta målgruppen som ”ungdomar”, men det finns även ett flertal exempel där man vill framhålla att det finns ett särskilt ansvar för en viss grupp av ungdomar.⁵⁵ Vilka dessa ungdomar är uttrycks på olika sätt; t.ex. ungdomar i behov av vuxenstöd, ungdomar med expressiv livsstil eller ej föreningsansluten ungdom. Den fritidspolitiska målsättningen⁵⁶ för fritidsgårdsverksamhet har haft inriktningen att fritidsgårdarna skulle vara till för just de

⁵⁰ Målbegrepp 4 i bilaga 5

⁵¹ Målbegrepp 5 i bilaga 5

⁵² Målbegrepp 6 i bilaga 5

⁵³ Ungdomsstyrelsen 2008. *Mötesplatser för unga*.

⁵⁴ Målbegrepp 7 i bilaga 5

⁵⁵ Målbegrepp 8 i bilaga 5

⁵⁶ Elofsson 2000 i Svenska kommunförbundet 2002. *Verksamhet utan avsikt?*

ungdomar som inte engagerat sig i någon föreningsverksamhet, men här fanns även tanken att dessa ungdomar genom att de fångades upp i den öppna verksamheten skulle kunna slussas vidare in i organiserade aktiviteter.

En del av målen innehåller aspekter av en fostrande inriktning⁵⁷ när det gäller vilken uppgift som gäller för fritidsgårdsverksamheten. Här framhålls tydliga gränser, med vuxna som goda förebilder och struktur med tydliga regler. Att få träna sig i t.ex. samarbete och ansvarstagande och i att tillbringa fritiden på ett meningsfullt sätt ses också som viktigt. Demokratiskt fostrande relationsbygge är också ett sätt att formulera denna inriktning på målen.

Det finns även en grupp mål som anger att en uppgift för verksamheten är att fungera som ingång till föreningslivet⁵⁸ och få ungdomarna att engagera sig i organiserade fritidsverksamheter. Ungdomsstyrelsen⁵⁹ formulerar det som ett viktigt motiv för kommunernas öppna verksamhet att ungdomars resurser ska komma till samhällets nytta genom att fritidsgårdarna fungerar som rekryteringsarena för föreningsverksamhet och samhällsengagemang.

Trygg och meningsfull fritid⁶⁰ är också begrepp som är vanligt förekommande i måldokumentens formuleringar. Vad som tolkas in i begreppen anges däremot sällan. Att verksamheten ska vara fri från mobbning och fri från droger finns i vissa fall uttryckt, detta kan kopplas till trygghetsbegreppet. Vad som avses med begreppen meningsfull fritid framgår däremot inte, utan där lämnas tolkningen till den som tar del av målen.

Jämställdhet och mångfald⁶¹ finns som tydliga men inte särskilt frekventa inriktningsmål. Jämställdhetsarbetet märks istället något mer i de konkreta verksamhetsmålen.

Verksamhetsmål

De verksamhetsmål som finns representerade i kommunernas mål för fritidsverksamhet för ungdomar är huvudsakligen av kvantitativ karaktär. Det är olika nyckeltal som mäter t.ex. antal besökare, antal aktiviteter/arrangemang, antal föreningar som medverkat, antal vuxna och föräldrar som deltar i verksamheten och tider för öppethållande. Målet uttrycks då ofta som en önskvärd ökning av de kvantitativa måtten.⁶²

Det finns även kvantitativa mål som uttrycker önskemål om en viss utveckling av inriktningen på verksamheten t.ex. att det ska bli fler träffar för tjejer och att antalet tjejer ökar i verksamheten, där man kan ange som riktmärke för måluppfyllelse att ökningen ska vara av en viss omfattning t.ex. en viss procentsiffra.⁶³

Dessa verksamhetsmål kan eventuellt kopplas till de inriktningsmål som framhåller att öppen fritidsverksamhets uppgift är att vara en mötesplats för ungdomar och att det goda mötet ska medföra något positivt för ungdomar och samhälle.

⁵⁷ Målbegrepp 9 i bilaga 5

⁵⁸ Målbegrepp 10 i bilaga 5

⁵⁹ Prop 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd.*

⁶⁰ Målbegrepp 11 i bilaga 5

⁶¹ Målbegrepp 12 i bilaga 5

⁶² Verksamhetsmål 1-5 i bilaga 6

⁶³ Verksamhetsmål 6 i bilaga 6

Delaktighet och inflytande framstår som centrala nyckelbegrepp i kommunernas övergripande mål för ungdomars fritid och även här finns en fortsättning med mer konkreta mål, där fler arenor för inflytande och delaktighet och en generell ökning av delaktigheten bland ungdomar eftersträvas. Detta konkretiseras ibland av att man anger att antalet gårdsråd på fritidsgårdarna ska öka eller att man ska utveckla och se till att sådana forum för inflytande finns.⁶⁴

Det finns också mål där ett ökat antal ungdomar som engagerar sig i föreningslivet och blir ledare inom olika verksamheter är det som eftersträvas. Detta kan ses som en direkt fortsättning på det mer övergripande målet där fritidsgårdarna ska fungera som inkörsport till aktivt samhällsengagemang.⁶⁵

De inriktningsmål som har en förebyggande ansats följs här upp med konkreta mål där man vill motverka och minska förekomst och användning av droger och även främlingsfientliga tendenser bland ungdomarna. Att öka debutåldern för användning av alkohol är också ett sådant exempel på mål.⁶⁶

Slutligen anger ett flertal kommuner att man följer upp inriktningsmålen genom olika brukarundersökningar ofta i form av återkommande enkäter med ungdomar som är besökare på gårdarna. Här mäter man måluppfyllelse av olika kvalitetsfaktorer som upplevelse av trivsel, bemötande, välkomnande miljö och andra mer kvalitativa aspekter av fritidsgårdarnas verksamhet.⁶⁷

⁶⁴ Verksamhetsmål 7 i bilaga 6

⁶⁵ Verksamhetsmål 8 i bilaga 6

⁶⁶ Verksamhetsmål 9 i bilaga 6

⁶⁷ Verksamhetsmål 10 i bilaga 6

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Syftet med arbetet har varit att belysa den öppna fritidsverksamhetens organisation och kvalitet samt vilka mål för verksamheten som finns formulerade i olika måldokument. Målen har granskats och diskuterats utifrån vilket synsätt på ungdomar och verksamhet som de kan tänkas uttrycka. Som komplettering finns även exempel på hur personer med chefsbefattning, i förhållande till området ungdomars fritid, formulerar sig när det gäller synen på mål och kvalitet på fritidsgårdar och Ungdomens Hus i kommunerna.

Metoder i kartläggningsarbetet har varit en webbenkät, kvalitativa intervjuer och en granskning av måldokument.

Det är företrädesvis Kultur- och fritidsnämnder/förvaltningar i kommunerna som ansvarar för den öppna fritidsverksamheten. Den näst vanligaste lösningen är att fritidsverksamhet för ungdomar sorterar under samma nämnd och förvaltning som skola och barnomsorg d.v.s. Barn- och utbildningsnämnd/förvaltning.

Om olika lösningar för var ansvaret för ungdomars fritid finns på något sätt skulle påverka kvaliteten finns inga tydliga tecken på i undersökningen, men det finns en del som kan diskuteras.

Kostnad per ungdom för fritidsverksamhet är marginellt högre i de kommuner som har lösningen med Kultur- och fritidsnämnd/förvaltning som ansvarig. I intervjuerna framkommer också olika synpunkter på sambandet ansvar och kvalitet. Det finns ett par informanter som bestämt hävdar att det påverkar verksamheten negativt att dela nämnd och förvaltning med den stora och lagstadgade verksamhet som skola och barnomsorg utgör samtidigt som en annan informant framför åsikten att det kan vara positivt att ungdomars fritidsfrågor finns tillsammans med skolfrågor då det skulle medföra ett bättre helhetsperspektiv på ungdomars liv.

När det gäller förekomst av kvalitetsredovisning inom öppen fritidsverksamhet så är det mindre vanligt i kommuner där ansvaret ligger på Barn- och utbildningsnämnd/förvaltning som redovisar en förekomst av kvalitetsredovisning i 42% av kommunerna, medan motsvarande siffra i kommuner med ansvaret under Kultur och fritidsnämnd/förvaltning är 66%.

Den vanligaste modellen av driftsform för öppen fritidsverksamhet i kommunerna är att det finns både verksamheter i egen kommunal regi tillsammans med föreningsdrivna verksamheter i samma kommun men det är nästan lika många kommuner som har så gott som enbart kommunalt driven öppen fritidsverksamhet. Här syns även en tydlig tendens till att föreningsdriften ökar i omfattning över tid. När det gäller kvalitetsfrågan kan man se att kommuner som har en tydlig satsning på verksamheter i egen kommunal regi satsar något mer ekonomiskt än vad kommuner som har en stark inriktning på föreningsdriven verksamhet. 2090 kr per ungdom jämfört med 1890 kr.

Det är även många kommuner som framför att det inte ställs några krav på den föreningsdrivna verksamheten eller den som drivs av entreprenörer och att det medför svårigheter att hålla kvalitet och kunna kontrollera kvaliteten.

Hur ser olika kvalitetsfaktorer ut när det gäller den personal som arbetar inom den kommunalt drivna ungdomsverksamheten? Resultatet visar på en mycket jämn könsfördelning inom arbetsfältet. Det är en ganska stor grupp av dem som arbetar på fritidsgårdar och andra öppna verksamheter som är över 25 år, har arbetat längre tid än 2 år och arbetar heltid. Den grupp anställda som är yngre och arbetat kort tid och inte heltid kan dock utgöras av ett stort antal

personer. Tidigare studier har t.ex. visat på en stor omsättning på personal.⁶⁸ Detta framgår inte här eftersom de svar som anges visar antal personal vid en viss tidpunkt.

Utbildningsnivån hos personalen är ofta bristfällig. Drygt hälften har fritidsledarutbildning eller liknande utbildning som fritidspedagog-, socialpedagog- eller lärarutbildning. Övriga anställda saknar ofta helt adekvat utbildning eller har viss specialkompetens som kan vara en tillgång, som t.ex. musikpedagog eller teaterpedagog.

Många gånger finns inga krav på utbildning hos den personal som anställs. I intervjuerna framkommer även en tendens att inte värdera utbildning som speciellt viktigt från de chefspersoner som intervjuats. Vissa formulerar detta helt öppet.

På frågan om vad som utgör god kvalitet inom öppen fritidsverksamhet nämns direkt av nästan samtliga intervjupersoner: ”personal med rätt personlighet och rätt förhållningssätt”. Tydliga mål och välutbildad personal är inte något som framkommer som primärt när de tänker på kvalitet i verksamheten. Endast en av de tillfrågade intervjupersonerna lyfter sådana faktorer som svar på frågan.

Detta synsätt kan utgöra hinder för att höja arbetets status och förstärka professionaliseringen. Utgångspunkt vid anställning bör vara att kvalificerad utbildning krävs av dem som söker tjänst, för att därefter i den grupp som uppfyller dessa krav, söka efter rätt person.

För god kvalitet och kvalitetsutveckling krävs även tydliga mål för arbetet på alla nivåer. Här visar undersökningen på stora brister. Det är alltså inte ovanligt att kommuner saknar mål som fungerar som styrinstrument för arbetet på fritidsgårdar och det är mycket vanligt att det inte finns några krav på kvalitetsredovisning från verksamheten.

Vad framkommer då i de intervjuer som gjorts när det gäller synen på mål för verksamheten? Det finns en tydlig medvetenhet om det önskvärda med ett främjande synsätt i arbetet hos dem som intervjuats, men det visar sig svårt att uttrycka en sådan inriktning när frågan om vilken drivkraft som finns bakom kommunala beslut om tillkomst av fritidsgårdar. Här kommer krav på att den öppna fritidsverksamheten måste uppfylla en förebyggande och kontrollerande funktion. En speciell omsorg om målgruppen ”de som blivit i lägre grad positivt sedda” uttrycks från flertalet.

En medvetenhet om brister när det gäller mål och styrning av verksamheten finns hos många även om någon även uttrycker att den egna kommunen har lång ”tradition” av kvalitetsarbete inom området mycket p.g.a. personer i ledande befattningar som gett öppen fritidsverksamhet en hög prioritet i kommunens arbete. Ett tydligt behov av kunskapsutveckling nämns också för att ansvariga personer ska få kompetens att arbeta med mål- och kvalitetsarbete.

Någon form av kompetensutveckling erbjuds alla som arbetar inom verksamheten. Den varierar dock stort i omfattning och innehåll. Värt att notera kan vara att det vanligaste temat på innehåll i den kompetensutveckling som har angetts är ”ungdomar i svårigheter”. Här kan eventuellt spåras en inriktning mot det förebyggande synsättet och arbetssättet i öppen fritidsverksamhet.

Hur mycket ekonomiska resurser som satsas på den öppna fritidsverksamheten från kommunens sida utgör förstås ett perspektiv på kvalitet. Här märks en stor variation mellan kommunerna. Drygt hälften av de deltagande kommunerna satsar mellan 1000-2000 kr/ungdom och år på detta verksamhetsområde. En tydlig tendens när det gäller ekonomisk satsning är att ju större kommuner befolkningsmässigt, desto mer satsas det per ungdom på

⁶⁸ Ungdomsstyrelsen 2005. *Professionella ungdomsledare*.

fritidsgårdar och andra öppna verksamheter. Den storstad som deltagit i studien och som är organiserad i stadsdelsnämnder/förvaltningar satsar i särklass mest per ungdom på detta.

Mötas, utvecklas eller kontrolleras?

Syftet med fritidsgårdsverksamhet uttrycks alltså ofta vara att främja individens utveckling, att fostra till ett aktivt medborgarskap med delaktighet och inflytande samt stärka de demokratiska värderingarna. Detta har ibland ifrågasatts på så vis att man anser att det i många fall inte har uppfyllts utan att den öppna linjen på ungdomsgårdar istället har blivit en kravlös uppsamlingsplats för dem som inte passar in i eller slås ut från ett mer organiserat föreningsliv. Viktigt har blivit att det finns en plats där man kan ha uppsikt och kontroll över den grupp ungdomar som annars förväntas vara ett ”problem” för kommunen.

Undersökningen visar på att mål och även till viss del synsätt hos ansvariga har en betoning på att fritidsgårdar i första hand är mötesplatser för ungdomar, ett ställe att ”bara vara”. Den öppna verksamheten är också högt värderad hos de ungdomar som är besökare på fritidsgårdar. Det är ofta den fria formen av mötesplats de uppskattar. Här bör kommunerna diskutera och besluta sig för om det är denna inriktning som ska dominera verksamheten eller om den ska kompletteras och byggas ut med annan målinriktning. Det krävs förstås en lyhördhet för ungdomars synpunkter och en samverkan med ungdomar för att en högkvalitativ verksamhet ska utvecklas utifrån de centrala mål som gäller.

För att det goda mötet ska äga rum mellan ungdomar och mellan ungdomar och personal och för att ett främjande arbete ska ge möjlighet till ungdomars positiva utveckling krävs ett kvalitetsarbete där tydliga mål för fritidsgårdarnas verksamhet utarbetas. Det gäller såväl politiska inriktningsmål där det anges syfte och målinriktning för verksamheten, vad det är man vill att fritidsgårdar ska ha för uppgift och hur ska man på olika sätt arbeta för att sträva mot dessa mål. Konkreta mål för den dagliga verksamheten måste finnas uttryckta, som medför att det går att följa upp och utvärdera om arbetet ger det resultat man eftersträvar. En fungerande kommunikation mellan nämnd, förvaltning och verksamhet i båda riktningarna är nyckel till framgång i detta arbete.

En annan viktig aspekt i kvalitetsarbetet är att lyfta betydelsen av en välutbildad personal samt arbeta för kontinuitet i verksamheten genom arbetsvillkor som tilltalar kvalificerad personal. Professionaliseringen av arbetet inom öppen fritidsverksamhet bör vidareutvecklas och förstärkas. Detta är nödvändigt för att höja arbetets kvalitet och status och få gehör och förståelse för betydelsen av det arbete som genomförs. Kompetens för det främjande arbete som bör vara ledstjärna för fritidsgårdarnas verksamhet kräver en gedigen utbildning med professionella förtecken.

Urval av kommuner 72 st 25% av landets 290 kommuner**Urvalskriterier:****Geografiskt läge:** län – Norra Sverige, Mellan-Sverige, Södra Sverige**Antal invånare:** <20 000, 20 000-40 000, 40 000-60 000, >60.000**Typ av kommun:** A: storstäder B: förortskommuner C: större städer D: medelstora städer E: industrikommuner F: landsbygdskommuner G: glesbygdskommuner H: övriga större kommuner I: övriga mindre kommuner**Nyckeltal:** Satsade kr/inv på fritidsverksamhet - </=999kr/inv, 1000-1499, 1500-1999, >=2000**Kommuner som deltagit i studien är markerade med fet stil i listan.**

Kommun	Län	Invånare	Typ av kommun	Kr/invånare
Göteborg	V:a Götaland	493 000	A.	1035
Uppsala	Uppsala	187 000	C.	859
Örebro	Örebro	130 200	C.	1149
Helsingborg	Skåne	125 000	C.	1219
Sundsvall	Västernorrland	94 500	C.	1465
Gävle	Gävleborg	92 000	C.	1204
Karlstad	Värmland	83 600	C.	1347
Växjö	Kronoberg	79 500	C.	1186
Botkyrka	Stockholm	78 500	B.	1252
Kristianstad	Skåne	77 100	C.	835
Luleå	Norrbottnen	73 000	C.	1786
Skellefteå	Västerbotten	72 000	C.	2033
Kalmar	Kalmar	61 500	C.	1131
Östersund	Jämtland	58 500	C.	1341
Gotland	Gotland	57 100	F.	1298
Norrtälje	Stockholm	55 200	H.	925
Nyköping	Södermanland	50 700	D.	1205
Borlänge	Dalarna	47 700	D.	1544
Falkenberg	Halland	40 200	D.	1054
Ängelholm	Skåne	38 700	D.	897
Upplands Väsby	Stockholm	38 000	D.	789
Lerum	V:a Götaland	37 700	B.	574
Vänersborg	V:a Götaland	37 000	D.	1003
Hudiksvall	Gävleborg	36 900	D.	938
Värnamo	Jönköping	33 000	E.	1438
Vellinge	Skåne	32 500	B.	1572
Katrineholm	Södermanland	32 200	D.	1300
Strängnäs	Södermanland	31 400	D.	1262
Falköping	V:a Götaland	31 300	D.	1095
Danderyd	Stockholm	30 000	B.	1540
Gislaved	Jönköping	29 300	E.	1217
Ronneby	Blekinge	28 500	D.	1077
Ljungby	Kronoberg	27 300	E.	1180

Oskarshamn	Kalmar	26 300	E.	1691
Mjölby	Östergötland	25 500	D.	1921
Mariestad	V:a Götaland	23 800	D.	1061
Laholm	Halland	23 200	F.	1147
Lindesberg	Örebro	23 100	D.	746
Kiruna	Norrbottn	23 000	D.	1473
Staffanstorp	Skåne	21 200	B.	1012
Sollefteå	Västernorrland	20 700	H.	2250
Finspång	Östergötland	20 700	E.	870
Kramfors	Västernorrland	19 600	H.	1364
Simrishamn	Skåne	19 300	H.	825
Håbo	Uppsala	18 900	B.	1005
Alvesta	Kronoberg	18 700	H.	1273
Skara	V:a Götaland	18 500	H.	1344
Tranås	Jönköping	17 900	H.	1228
Eksjö	Jönköping	16 400	H.	1217
Flen	Södermanland	16 100	H.	1038
Säffle	Värmland	15 800	H.	1080
Vimmerby	Kalmar	15 600	H.	936
Orust	V:a Götaland	15 300	H.	914
Söderköping	Östergötland	14 000	I.	1034
Arboga	Västmanland	13 300	E.	1739
Torsby	Värmland	12 800	G.	1822
Osby	Skåne	12 600	E.	1207
Ovanåker	Gävleborg	11 700	F.	1718
Strömstad	V:a Götaland	11 500	I.	554
Askersund	Örebro	11 300	I.	728
Trosa	Södermanland	11 000	I.	916
Härjedalen	Jämtland	11 000	G.	1396
Malung	Dalarna	10 400	G.	1338
Haparanda	Norrbottn	10 200	I.	1995
Surahammar	Västmanland	10 100	E.	1596
Hofors	Gävleborg	10 000	E.	1750
Emmaboda	Kalmar	9 400	E.	2139
Hjo	V:a Götaland	8 800	I.	723
Eda	Värmland	8 600	I.	1098
Vännäs	Västerbotten	8 450	I.	970
Orsa	Dalarna	7 100	G.	1221
Norberg	Västmanland	5 800	E.	597

Enkät till ”Målstyrning och kvalitetsarbete inom den öppna fritidsverksamheten i Sveriges kommuner”

Med öppen fritidsverksamhet avses verksamhet som bedrivs på fritidsgårdar/ ungdomsgårdar / Ungdomens Hus och motsvarande.

Spara först enkäten t.ex. på Skrivbordet.

Skriv i de grå-markerade textfälten. Textfälten expanderar när du skriver.

För ja och nej-frågor klickar du i rutan för att markera ditt svar.

När du skrivit färdigt sparar du på nytt och bifogar sedan den besvarade enkäten som fil i ett mail till Eva.Granlund@ltu.se

Kommun:

1. Vilken nämnd och förvaltning ansvarar för öppen fritidsverksamhet i kommunen?:

Nämnd:

Förvaltning:

2. Om ansvaret är organiserat på annat sätt än genom nämnd och förvaltning, ange i så fall hur kommunens organisation för detta ser ut:

3. Hur många ungdomar finns i kommunen? Ange antal ungdomar som är:

0 -12 år

13-19 år

20 -25 år

4A. Hur många öppna verksamheter driver kommunen i egen regi?

Ange antal:

Fritidsgårdar / ungdomsgårdar

Ungdomens hus

Allaktivitetshus

Annat – ange antal och vilken verksamhet det gäller (t.ex mötesplatser, träffpunkter, hemgårdar, parklekar, fritidsparker...)

4B. Hur mycket kostade dessa verksamheter brutto innevarande budget? (Lokal, personal verksamhetsanslag, drift etc.)

5A. Hur många öppna verksamheter finns utlagda på entreprenad?

Ange antal:

Fritidsgårdar / ungdomsgårdar

Ungdomens hus

Allaktivitetshus

Annat – ange antal och vilken verksamhet det gäller (t.ex. mötesplatser, träffpunkter, hemgårdar, parklekar, fritidsparker...)

5B. Till vilken kostnad köper ni dessa tjänster/hur mycket anslag får dessa verksamheter?

6A. Hur många öppna verksamheter finns som drivs av föreningar?

Ange antal:

Fritidsgårdar / ungdomsgårdar

Ungdomens hus

Allaktivitetshus

Annat – ange antal och vilken verksamhet det gäller (t.ex. mötesplatser, träffpunkter, hemgårdar, parklekar, fritidsparker...)

6B. Till vilken kostnad köper ni dessa tjänster/hur mycket anslag får dessa verksamheter?

7A. Finns andra organisatoriska lösningar för öppen fritidsverksamhet i kommunen?

Ja Nej

Om ja, beskriv vilken annan organisatorisk lösning som finns.

Ange antal med denna organisatoriska lösning:

Fritidsgårdar / ungdomsgårdar

Ungdomens hus

Allaktivitetshus

Annat – ange antal och vilken verksamhet det gäller (t.ex. mötesplatser, träffpunkter, hemgårdar, parklekar, fritidsparker...)

7B. Till vilken kostnad köper ni dessa tjänster/hur mycket anslag får dessa verksamheter?

8. Om ni har verksamhet utlagd på entreprenad/förening/annan organisatorisk lösning, ställer ni i avtalet någon form av krav på den personal som arbetar i verksamheten, t.ex.

utbildningskrav

Ja Nej

Om ja, vilka krav ställer ni?

Nedanstående frågor gäller endast öppen verksamhet som kommunen driver i egen regi.

9A. Antalet anställda inom öppen fritidsverksamhet i kommunen totalt:

9B. Därav antal män:

10. Åldersfördelning bland personal i öppen fritidsverksamhet. Ange antal personal som är:

<25år

25-40år

>40år

11. Hur länge har personal varit anställd inom öppen fritidsverksamhet i kommunen? Ange antal personal som varit anställda:

<2år

2-5 år

>5år

12. Vilken anställningsform har personalen?

Antal personal med heltidsanställning:

Antal personal med deltidsanställning > 50%:

Antal personal med deltidsanställning =50%:

Antal personal med deltidsanställning <50%:

Antal personal med timanställning. Ange i så stor utsträckning som möjligt hur många timmar tjänsten avser och hur många anställda som avses:

Antal personal med annan form av anställning. Ange i så stor utsträckning som möjligt vilken anställningsform det gäller och hur många anställda som avses:

13. Vilken utbildning har den personal som arbetar inom öppen fritidsverksamhet? Hur många av de anställda har:

Fritidsledarutbildning:

Fritidspedagogutbildning:

Läroarbetsutbildning:

Socialpedagogisk utbildning:

Annan adekvat yrkesutbildning eller längre utbildning (2 år eller längre). Ange i så stor utsträckning som möjligt vilken utbildning det gäller och hur många som har respektive utbildning:

Annan adekvat kortare utbildning. Ange i så stor utsträckning som möjligt vilken utbildning det gäller och hur många som har respektive utbildning:

Saknar adekvat utbildning:

14. Finns formella krav på utbildning för anställning som föreståndare?

Ja Nej

Om ja, vilka?

15. Hur sker rekrytering till föreståndartjänster?

16. Finns formella krav på utbildning för anställning som övrig personal?

Ja Nej

Om ja, vilka?

17. Hur sker rekrytering av övrig personal och vem avgör vem som ska anställas, t.ex. enhetschef, föreståndare eller någon förvaltning?

18. Har kompetensutveckling erbjudits personalen under det sista året, 1 september 2007 – 1 september 2008? Ja Nej

Om ja:

I vilken omfattning:

I vilken form:

Med vilket innehåll:

19. Mål för öppen fritidsverksamhet i kommunen. **OBS! Skicka in de måldokument som finns.** Bifoga som fil eller skicka med fax eller post eller skriv in målen här.

20. Vilket år antogs gällande måldokument?:

21. För vilken tidsperiod gäller målen?:

22. Finns krav på öppen fritidsverksamhet att genomföra återkommande kvalitetsredovisningar?

Ja Nej

Om ja, vilken form av kvalitetssäkringssystem använder ni? (t.ex. nyckeltal, utvärdering i relation till mål, ingår i KEKS, Nackanätverket eller annat kvalitetssystem)

Humanistiska - samhällsvetenskapliga forskningsrådets etiska regler kommer att följas vid bearbetningen av inkomna svar.

INTERVJUGUIDE

Intervjuteman

- Historik** Varför har man den öppna fritidsverksamhet som man har i kommunen?
Bakgrund till När – Hur - Varför startades fritidsgårdar/Ungdomens Hus?
Någon nystartad verksamhet? Varför?
Hur har verksamheten utvecklats? Resurser - behov – form – innehåll?
Driftsformer för verksamheten i kommunen? Varför?
- Mål** Frivillig verksamhet - Varför har man fritidsgårdar i kommunen?
Viktigaste syftet med öppen fritidsverksamhet?
Synpunkter på inriktningen främjande – förebyggande?
Målgrupper för verksamheten?
Vad är bra – vad och hur vill/behöver man ev. utveckla i verksamheten?
Hur styrs verksamheten?
Måldokument? Målarbete?
- Kvalitet** Vad är det som kan sägas bidra till god kvalitet inom öppen fritidsverksamhet?
- Personal? Vilka kvalifikationer ska man ha för att arbeta inom öf?
Vilken kompetens/utbildning ska personalen ha?
Vad ska utbildningen och kompetensutvecklingen vara inriktad på?
- Styrning? Hur kan man ha kontroll på kvalitet inom verksamheten?
Hur fungerar målen som styrinstrument?
Kvalitetsredovisning – uppföljning? Vilken form?
När – hur – hur ofta?
Kommunikation nämnd-förvaltning-verksamhet?
- Driftsform? Direkt kommunal regi, föreningsdrift, entreprenad....?
- Ansvarig nämnd/förvaltning?
- Ekonomi? Kostnad öf/ungdom?
Kommunens satsning ekonomiskt

Framtidsperspektiv?

Olika benämningar på måldokument

I nedanstående dokument är övergripande inriktningsmål för kommunens fritid eller specifikt för fritidsgårdar beskrivna.

Kultur- och fritidspolitiskt handlingsprogram
Styrdokument
Barn- och ungdomsförvaltningens Mål och resursplan
Grunddokument för Ungdomsnämndens kvalitetssäkring av fritidsgårdsverksamheten
Verksamhetsplan för Ungdomsnämnden
Värdegrund för Ungdomsavdelningen Kultur och fritid
Lokala mål för verksamhetsområdet Kultur – fritid
Kultur- och fritidsplan
Fritids- och kulturnämndens måldokument
Kultur- och fritidspolitiskt program
Barn- och ungdomsstrategi – Kultur och fritid
Mål- och inriktningsdokument
Verksamhetsplan för Kultur- utbildnings- fritidsnämnd
Ungdomspolitiskt handlingsprogram
Utvecklingsplan för Barn- och utbildningsförvaltningen
Enhetsplan för fritidsgård
Styrning fritid och kultur

I följande dokument är mer konkreta, mätbara verksamhetsmål för fritidsgårdar beskrivna:

Styrkort Kultur- och fritidsnämnden
Styrkort Ungdomsenheten fritidsavdelningen
Styrkort för Kultur- utbildnings- och fritidsnämndens Ungdomsenhet
Verksamhetsplan Fritidsgårdarna
Målsättning Fritidsgårdarna
Program för fritidsgårdsverksamheten
Fritidsnämndens mål för fritidsgårdar
Styrkort Ungdomsavdelningen
Utvecklingsplan för fritidsgårdarna
Fritidsverksamhetens syfte och mål
Fritidsnämnden – fritidsgårdarnas mål och riktlinjer
Avtal Kultur- och fritidsnämnden och entreprenörer – Mål och uppdrag
Verksamhetsplan för Ungdomsenheten
Verksamhetsplan Fritid – Barn och Ungdom
Verksamhetsplan Fritid
Fritidsgårdarnas uppdrag

Inriktningsmål

Vision

Verksamhetsidé

Syfte

Grundläggande värdegrund och perspektiv

Målformuleringarna är grupperade efter nyckelbegrepp som återkommer i kommunernas måldokument.

Målbegrepp 1

Mötet mellan olika människor

Attraktiva, funktionella och drogfria mötesplatser

Trygg och positiv samlingsplats

Mötesplats där kamratskap, tolerans, respekt och solidaritet råder

Attraktiva mötesplatser och aktiviteter

Ge utrymme åt unga människors möten

Mötesplats, social arena

Trygga möten i en drogfri miljö

Ge utrymme till ungdomars möten

Frivilliga möten

Attraktiva mötesplatser som möjliggör meningsfulla aktiviteter

Vara lokala och kreativa mötesplatser

Ge utrymme för möten som syftar till att främja besökarens utveckling

Mötesplats för närområdet

Främja möten mellan individer

Öppen mötesplats

Positiv mötesplats för kommunens ungdomar

Verka för positiva och häftiga mötesplatser

Underlätta och ge utrymme för ungdomars möten

Funktion som mötesplats för ungdomar

Attraktiv mötesplats

Utveckla mötesplatser

Fritidsgårdarna ska vara en naturlig och attraktiv mötesplats för kommunens tonåringar

Fritidsgårdar som intressanta träffpunkter för ungdomar

Gränsöverskridande mötesplatser

Ställe för att "bara vara"

Utan krav på prestationer

Målbegrepp 2

Bygga bärande relationer

Arena för samtal

Bygga relationer

Stöd av vuxna

Bygga bärande relationer till besökarna

Skapa samtal – bärande relationer

Skapa varaktiga relationer

Målbegrepp 3

Delaktighet och inflytande

Få ungdomarna att känna att de är delaktiga

Ungdomarnas delaktighet och ansvar i den styrande processen

Involvera brukarna, lokalt förankrad verksamhet genom gårdsråd

Känna sig delaktiga och bli respektfullt bemötta

Uppmuntra till delaktighet och demokrati

Utveckla ungdomars delaktighet och ansvar

Utveckla ungdomars förmåga att ta ansvar och delta i beslut

Demokrati- och inflytande arbete – delaktighet ska genomsyra alla verksamheter

Delaktighet och inflytande genomsyrar vardagslivet på fritidsgården

Ungdomarna ska bli delaktiga och medansvariga i att driva verksamheten

Ungdomar ska ges möjlighet till ansvar, inflytande och delaktighet i ungdomsfrågor

Utveckla ungdomars möjlighet att få verkligt inflytande

Beakta ungdomars behov och delaktighet

Ungdomar ska ges möjlighet till inflytande och delaktighet

Utveckla barn och ungdomars delaktighet och inflytande

Påverkansmöjligheter och medbestämmande

Ungdomar ska få möjlighet till inflytande

Uppmuntra och stödja ungdomars egna initiativ

Stimulera till eget skapande och deltagande

Ungdomars delaktighet och ansvar i utvecklingen av verksamheten

Utgå från en folkrörelsetradition snarare än en myndighetstradition

Målbegrepp 4

Ungdomar ska ges förutsättningar till ett självständigt liv

Målbegrepp 5

Tillvarata och främja besökarnas förutsättningar, kreativitet, behov och intressen

Ta tillvara på ungdomarnas idéer och intressen

Vara lyhörda och uppmärksamma på de ungas behov

Främja besökarens förutsättningar, kreativitet, behov och intressen både i grupp och enskilt

Främja och stödja ungdomskultur

Målbegrepp 6

Främja friskfaktorer och en positiv livsstil

Främja besökarens förutsättningar

Främja ungas kreativitet, intressen och behov

Främjande perspektiv

Förutsättningar till en positiv livsstil

Förutsättningar att utveckla en positiv livsstil

Skapa förutsättningar för en positiv livsstil och meningsfull fritid

Förutsättningar för att utveckla en positiv livsstil

Salutogent och friskhetskapande förhållningssätt

Salutogent arbetssätt

Salutogent perspektiv

Fokusera på det friska

Hälsofrämjande perspektiv – stärka och utveckla ungdomars frisk- och skyddsfaktorer

Hälsofrämjande förhållningssätt

Främja besökarnas utveckling i syfte att ge dem ökat självförtroende, självkänsla och livskvalitet

Se, höra och bekräfta besökaren

Stödja och stärka ungdomarna i deras identitetssökande

Se och bekräfta besökarna

Målbegrepp 7

Drogförebyggande, brottsförebyggande

Arbeta förebyggande med riktade insatser

Drog- och brottsförebyggande effekt

Drogförebyggande samarbete

Aktiv och bra förebyggande verksamhet

Aktivt bedriva förebyggande arbete

Motverka droganvändning

Hälsofrämjande fritid för barn och ungdomar med inriktning på förebyggande verksamhet och insatser

Arbeta främjande för att förebygga droganvändning

Lösa problemen med ungdomsgång, brott och skadegörelse här och nu⁶⁹

Stärka skyddsnetet för barn och ungdomar i riskzonen⁷⁰

Motverka brott och skadegörelse⁷¹

Långsiktigt förebyggande arbete⁷²

Målbegrepp 8

För ungdomar i behov av vuxenstöd

För ungdomar som i lägre grad blivit positivt sedda

För de ungdomar som har en expressiv livsstil

Alternativ för ej föreningsansluten ungdom

Särskild uppmärksamhet åt icke föreningsansluten ungdom

Skapa fritidsmiljöer som tilltalar ungdomar som inte är idrotts- eller kulturintresserade

Särskilt uppmärksamma ungdomar som är i behov av vuxenstöd

Stödja insatser för barn som inte är med i föreningslivet

Fritidsgårdar ska ses som komplement till föreningslivet

Målbegrepp 9

Trygghet, gemenskap, samverkan, fostran och självkänsla

Trygg, drogfri, trevlig miljö med tydliga gränser där vuxna är goda föredömen

Träning i samarbete, solidaritet, jämlikhet, jämställdhet, ansvarstagande, förståelse för andra religioner och kulturer

Friskhetskapande, demokratiskt fostrande relationsbygge

Struktur med tydliga regler för ungdomar

Träning att tillbringa fritiden på ett aktivt och meningsfullt sätt

Befästa demokratiska grundvärderingar

En miljö där man lär sig hjälpa andra

Inspirera ungdomar att aktivt bearbeta frågor om demokrati

Bedriva god ungdomsomsorg mot utanförskap, våld och droger i en fostrande gemenskap

⁶⁹ Exempel från en akut förebyggande verksamhet med målgrupp ”ungdomar i riskzonen”

⁷⁰ „

⁷¹ „

⁷² „

Målbegrepp 10

Fungera som ingång till föreningsliv
Stimulera ungdomars deltagande i föreningslivet
Stimulera till aktivt medborgarskap
Stimulera till ökat föreningsdeltagande
Organiserade fritids- och kulturaktiviteter främjas
Stimuleras att engagera sig i samhälls- och demokratifrågor
Öka ungdomars förståelse för och deltagande i demokratiska processer

Målbegrepp 11

Trygg och meningsfull fritid
Trygghet och positivt umgängesklimat, fritt från mobbning och trakasserier
Trygghet, trivsel och inflytande
Trygga möten i drogfria miljöer
Verka för en trygg och säker verksamhet
Erbjuda tryggt och positivt umgängesklimat
Ungdomsverksamhet med spännande aktiviteter där personalen ger trygghet
Trygg mötesplats med hög vuxensamvaro
Trygg, kreativ och drogfri mötesplats
Meningsfull sysselsättning
Meningsfullt och mångsidigt utbud av fritidsaktiviteter
Erbjuda ungdomar en meningsfull fritid
Möjlighet till stimulerande aktiviteter

Målbegrepp 12

Jämställdhetsperspektiv
Arbeta förebyggande för att bryta stereotypa könsmonster
Främja jämställdhet och folkhälsa
Jämställdhet och mångfald

Verksamhetsmål

Prestationsmål

Mätbara mål

Nyckeltal

Styrtal

1.

40% 12-19 år i kontakt med verksamheten/år

Antal gårdskort

Antal besökare

Antal besök

Antal besökare på gården ska öka med 2% årligen

Antal besök

Antal besök

2.

Fler arrangemang

Antal discon

Antal aktiviteter

Öka antalet band som repar på helgerna

Minst 3 arrangemang årligen

Antal aktivitetsdagar för sommarverksamhet

Öka antalet arrangemang i samverkan

Skapa en streetbasketplan med aktiviteter

Utökat aktivitetsutbud

Utöka gruppverksamheten

3.

Antal deltagande föreningar

Utöka samarbetet med föreningar

Antal föreningar som kommit och presenterat sig

Antal föreningar

Samarbete med föreningar – styrtal: 4 nya medaktörer på fritidsgårdarna

4.

Antal möten med föräldrar och föräldragrupper där man tillsammans med personal diskuterat besökarna på gården

Antal vuxna som deltar

5.

Utökade öppettider

Flexibilitet i öppethållande

Öppettider xxx

Antal öppna kvällar

Antal öppettimmar

Ökat öppethållande

6.

Fler träffar för tjejer

Öka antalet flickor i verksamheten

Öka jämställdhetstänkandet genom påverkansgrupperna

Gruppverksamhet för tjejer och killar – påverka attityder och könsroller

Antal flickor som besöker gården ska öka med 5% årligen

Öka antalet tjejer i verksamheten

Utveckla riktade insatser för tjejer

7.

Fler arenor för inflytande och delaktighet

I 50% av genomförda aktiviteter ska ungdomar vara delaktiga i planering och genomförande

Öka delaktigheten bland ungdomar i demokratiska processen

Lägst 90% av ungdomarna ska uppleva hög delaktighet

Öka delaktigheten i verksamheten

Ökat inflytande

Antal ungdomar som deltar i fritidsgårdens verksamheter

Minst 4 möten med gårdsrådet

Antal gårdsrådsmöten

Gårdsråd på samtliga gårdar

Utveckla ett gårdsråd

8.

Öka andelen ungdomar som engagerar sig i föreningslivet och som ledare

Öka antalet ungdomar i riktade verksamheter och föreningar

Öka andelen ungdomar som engagerar sig i föreningslivet och blir ledare

9.

Debutåldern för alkohol ökat med ett år ⁷³

Andelen ungdomar som prövat narkotika minskat med 25% ⁷⁴

Antalet anmälda brott där ungdomar är förövare minskat med 25% ⁷⁵

Antalet röster på främlingsfientliga partier i skolvalet minskat ⁷⁶

Mer positiva attityder till olikheter i etnisk bakgrund

Antal möten med samarbetspartner för ”barn i riskzon”

Motverka tidig debut för alkohol

10.

Uppfattning om verksamheten genom brukarenkät vartannat år ex upplevelse av välkomnande miljö och bemötande

Enkät besökare ex. upplevelse av mångfald

Ungdomarna ska trivas på gården – mäts årligen med enkät

Enkät, observationer av utomstående - Andel ungdomar som känner sig lyssnade på, som anser att personalen är goda förebilder, som känner sig respektfullt bemötta

Besökarundersökningar

85% nöjda ungdomar

100% nöjda brukare

⁷³ samarbetsprojekt fritidsgårdar – fältassistenter

⁷⁴ ”

⁷⁵ ”

⁷⁶ ”

80% positiv erfarenhet av verksamheten

Lägst 90% av ungdomarna ska uppleva fritidsgårdarna som en positiv mötesplats

Skapa en attraktiv och lättillgänglig hemsida

Förbättra information

Personaltäthet

Kompetensutveckling för fritidsledare – styrtal: 5 kurser, 4 fritidsledarträffar